

STRATEGIA ROZWOJU GMINY BISZCZA NA LATA 2009-2015

BISZCZA 2009

Spis treści

1.	Wstęp.....	4
2.	Diagnoza stanu wyjściowego.....	5
2.1.	Analiza uwarunkowań zewnętrznych rozwoju gminy.....	6
2.2.	Analiza uwarunkowań wewnętrznych gminy.....	9
2.2.1.	Rys historyczny oraz ogólne informacje o gminie.....	9
2.2.2.	Przestrzeń i środowisko.....	10
	Układ osadniczy.....	10
	Walory przyrodnicze.....	11
	Walory kulturowe.....	12
2.2.3.	Spółeczeństwo.....	13
	Demografia.....	13
	Wiek i struktura wykształcenia mieszkańców.....	15
	Gospodarstwa domowe oraz źródła ich utrzymania.....	16
	Warunki mieszkaniowe.....	17
	Lokalny rynek pracy.....	17
	Poziom bezrobocia i jego struktura.....	19
2.2.4.	Gospodarka.....	19
	Sektor rolniczy.....	19
	Sektor pozarolniczy.....	23
	Rozwój sektora turystyki.....	25
2.2.5.	Infrastruktura techniczna.....	26
	Infrastruktura transportowa i komunikacyjna.....	26
	Gospodarka wodno-ściekowa.....	27
	Gospodarka odpadami komunalnymi.....	29
	Infrastruktura elektroenergetyczna i gazowa.....	30
	Infrastruktura telekomunikacyjna.....	30

2.2.6.	Infrastruktura społeczna	31
	Infrastruktura edukacyjna	31
	Infrastruktura sportowa	32
	Infrastruktura kultury	33
	Infrastruktura ochrony zdrowia i opieki społecznej	34
2.2.7.	Jakość rządzenia w gminie	34
	Analiza zdolności inwestycyjnej gminy.....	35
	Jakość kapitału społecznego gminie	37
	Praktyka planowania strategicznego i promowania gminy.....	37
2.3.	Analiza SWOT	38
3.	Wizja strategicznego rozwoju gminy	40
	Przyjęta logika strategicznych działań	40
	Pożądany stan rozwoju gminy.....	42
4.	Misja oraz cele strategii	43
	Misja strategii	43
	Cele strategii.....	43
	Główne kierunki działań w ramach celów operacyjnych	45
4.	System wdrażania i finansowania strategii	54
	Główne instytucje i podmioty zaangażowane we wdrażanie strategii	54
	Środki niezbędne na realizację strategii.....	55
	Źródła finansowania strategii	55
5.	System monitorowania i oceny realizacji strategii	57
6.	Załącznik 1: Podsumowanie rezultatów procesu konsultacji społecznych	60
7.	Załącznik 2: Wieloletni Plan Inwestycyjny na lata 2008-2011	63

1. WSTĘP

Strategia rozwoju gminy jest kluczowym elementem planowania rozwoju lokalnego. Jest to dokument, którego celem jest wskazanie wizji oraz strategicznych kierunków rozwoju gminy. Strategia jest podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania gminą. Pozwala na zapewnienie ciągłości i trwałości w poczynaniach władz gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Strategia umożliwi również efektywne gospodarowanie własnymi, zwykle ograniczonymi zasobami gminy, takimi jak: środowisko przyrodnicze, zasoby ludzkie, infrastruktura czy też środki finansowe.

Dobrze zorganizowany proces opracowania strategii umożliwia zaangażowanie władz lokalnych oraz mieszkańców w planowanie swojej przyszłości. Uwzględnienie zgłaszanych opinii i pomysłów pozwala na wypracowanie strategii, z którą będzie się identyfikowała w dużym stopniu społeczność lokalna. Utożsamianie się władz i mieszkańców gminy z opracowaną strategią stanowi niezbędny warunek jej skutecznej realizacji.

Konieczność posiadania aktualnej strategii rozwoju gminy podyktowana jest nie tylko względami praktycznymi „dobrego rządzenia”, ale również wynika z uregulowań prawnych, zawartych między innymi w ustawie o samorządzie gminnym czy też ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, w której strategię gmin i powiatów zostały zaliczone – obok strategii rozwoju kraju, strategii sektorowych oraz strategii wojewódzkich – do kluczowych dokumentów planistycznych, na podstawie których powinna być prowadzona polityka rozwoju kraju¹. Strategia rozwoju gminy stanowi również formalną podstawę do przygotowania i oceny wniosków o finansowanie zadań ze źródeł unijnych. Na przykład jednym z warunków ubiegania się o środki z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 jest posiadanie aktualnej strategii rozwoju lokalnego wraz wynikającym z niej wieloletnim planem inwestycyjnym².

Założono że strategia będzie dokumentem średniookresowym, a okres jej realizacji przypadnie na lata 2009-2015. Przyjęcie takiego horyzontu czasowego jest zgodne z zaleceniami planistycznymi oraz pozwala na dostosowanie strategii do wymogów wynikających z obowiązującej perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2007-2013. Z uwagi na dość długi okres obowiązywania strategii, przyjęto, że musi to być dokument uniwersalny, koncentrujący się na rozwiązaniu najważniejszych problemów rozwojowych gminy i jej mieszkańców.

Znowelizowana strategia składa się z trzech zasadniczych części:

---

¹ Art. 9 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, Dz. U. Nr 227, poz. 1658

² Vademecum opracowania strategii rozwoju lokalnego, przyjęte przez Zarząd Województwa Lubelskiego w dniu 1 sierpnia 2007.

- diagnozy strategicznej, w której poddano analizie główne obszary rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, z uwzględnieniem uwarunkowań wewnętrznych (tj. słabych i mocnych stron gminy) oraz zewnętrznych (tj. możliwych szans i zagrożeń rozwoju gminy),
- wizji strategicznej oraz głównych kierunków rozwoju gminy, uwzględniających specyfikę gminy i zewnętrzne warunki jej funkcjonowania,
- systemu realizacyjnego strategii, w tym ram finansowych oraz wykazu projektów kluczowych ujętych w formie załącznika jako wieloletni plan inwestycyjny (WPI).

Przy opracowaniu niniejszej strategii przyjęto model ekspercko-partycypacyjny, polegający na możliwie szerokim udziale władz i społeczności lokalnej w pracach nad strategią, przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów zewnętrznych, odpowiadających między innymi za zorganizowanie procesu konsultacji społecznych oraz przygotowanie końcowej wersji dokumentu.

Prace nad aktualizacją strategii trwały trzy miesiące i obejmowały następujące etapy:

- analiza obowiązujących w gminie dokumentów o charakterze strategicznym, w tym Programu strategicznego rozwoju Gminy Biszczka na lata 2001-2011,
- przygotowanie diagnozy stanu wyjściowego, czyli opisu sytuacji społeczno-gospodarczej gminy wraz z elementami analizy strategicznej,
- konsultacje społeczne, służące między innymi weryfikacji analizy strategicznej oraz wypracowaniu wizji rozwoju gminy i jej głównych kierunków rozwoju,
- identyfikacja kluczowych zadań i projektów przyczyniających się do realizacji strategii,
- przygotowanie ostatecznej wersji strategii oraz jej zatwierdzenie przez Radę Gminy.

W trakcie prac nad aktualizacją strategii wzięto pod uwagę *Program strategicznego rozwoju gminy Biszczka z 2001 r.*, wychodząc z założenia, że dokument ten i stopień jego realizacji powinien stanowić punkt wyjścia do dalszych prac analitycznych. Ponadto, niniejszy dokument bazuje na innych dokumentach strategicznych, które z mocy prawa zostały opracowane na przestrzeni ostatnich sześciu lat. Chodzi tu głównie o dokumenty związane z rozwojem lokalnym i ochroną środowiska (np. *Program ochrony środowiska dla gminy Biszczka i Plan gospodarki odpadami dla gminy Biszczka*) oraz polityką społeczną (*Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Biszczka*).

Ważnym źródłem informacji były również dane statystyczne, uzyskane głównie z Banku Danych Regionalnych oraz wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2002. Przy opracowaniu części diagnostycznej wykorzystano również wyniki badań ankietowych, przeprowadzonych w trakcie organizowania spotkań konsultacyjnych.

Zaprezentowana poniżej diagnoza stanu wyjściowego obejmuje szczegółową analizę uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych rozwoju gminy. Do czynników zewnętrznych mogących w istotny sposób wpłynąć na rozwój gminy zaliczono postępujące procesy integracyjne i globalizacyjne w Europie, stosowanie polityk wspólnotowych (w tym polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich), a także takie zjawiska jak rozwój społeczeństwa informacyjnego, pojawianie się nowych form turystyki czy niekorzystnie kształtujące się trendy demograficzne. Natomiast oceny czynników wewnętrznych rozwoju gminy dokonano w sześciu najważniejszych obszarach rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, zwracając szczególną uwagę na powiązanie analizowanych obszarów z przyjętym w strategii systemem monitorowania. Zbiorcza analiza SWOT jest podsumowaniem przeprowadzonych badań analitycznych i stanowi podstawę do sformułowania właściwej diagnozy strategicznej, która z kolei służy do określenia właściwej wizji i strategii rozwoju gminy.

2.1. ANALIZA UWARUNKOWAŃ ZEWNĘTRZNYCH ROZWOJU GMINY

Należy przypuszczać, że rozwój gminy Biszczka, podobnie jak i zdecydowanej większości gmin w Polsce, będzie mocno uzależniony od szeregu czynników zewnętrznych. Niektóre z nich będą miały pozytywny wpływ na rozwój gminy, natomiast inne mogą w sposób istotny przyczynić się do ograniczenia jej rozwoju. W niniejszej analizie ograniczono się do krótkiej charakterystyki kilku najważniejszych pozytywnych i negatywnych zjawisk, które w znaczący sposób mogą wpłynąć na szanse rozwoju gminy. Od uświadomienia sobie znaczenia tych zjawisk zależy w dużej mierze poprawność sformułowania diagnozy i strategicznej wizji rozwoju gminy.

Do głównych czynników zewnętrznych, mogących pozytywnie wpłynąć na rozwój gminy Biszczka, należy z pewnością zaliczyć:

- **Postępujące procesy integracyjne w Unii Europejskiej**, dokonujące się w wymiarze przestrzennym, społecznym i gospodarczym. Z licznych analiz oceniających możliwy wpływ procesów integracyjnych na rozwój Lubelszczyzny wynika, że w dłuższej perspektywie czasu należy spodziewać się szeregu pozytywnych zjawisk związanych z modernizacją gospodarki i infrastruktury technicznej, napływem inwestycji i nowych technologii, rozwojem nowych form zatrudnienia, a także poprawą poziomu wykształcenia i jakości życia mieszkańców regionu. Należy mieć nadzieję, że również gmina Biszczka będzie objęta częścią pozytywnych procesów rozwojowych zachodzących na obszarze Polski i województwa lubelskiego.
- **Transfer do regionu znacznych środków finansowych**, związanych z realizacją przez Polskę programów współfinansowanych z Unii Europejskiej. Szacuje się, że w latach 2007-2015 łączny napływ środków z UE do województwa lubelskiego może wynieść nawet 5 mld euro. Około 60% tych środków (3 mld euro) będzie pochodzić z programów realizowanych w ramach unijnej polityki spójności, natomiast pozostała kwota (2 mld euro)

będzie dostępna w ramach wdrażania w województwie lubelskim instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej (w tym tych związanych z rozwojem obszarów wiejskich i płatnościami bezpośrednimi dla rolników). Od wielkości i efektywności wykorzystania tych środków będzie między innymi w dużej mierze zależał rozwój społeczności lokalnych, w tym również gminy Biszczka.

- **Rozwój społeczeństwa informacyjnego i możliwości z tym związanych.** Przewiduje się, że w ciągu najbliższych lat nastąpi szybki rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych, przyczyniający się do ich powszechnego wykorzystania przez coraz szersze kręgi społeczeństwa. Łatwy dostęp do informacji i wiedzy stanowi obecnie fundament rozwoju i może stać się ważnym czynnikiem zmierzającym do wyrównywania szans rozwojowych i przeciwdziałania marginalizacji terenów wiejskich i małych miasteczek Lubelszczyzny. Wraz z upowszechnianiem się infrastruktury komunikacji elektronicznej możliwy będzie stopniowy rozwój różnych form zatrudnienia oraz samokształcenia mieszkańców. Powszechny dostęp do technik informacyjnych będzie z pewnością przyczyniał się do zwiększenia atrakcyjności obszaru i ograniczał występujące w poszczególnych gminach problemy społeczne i gospodarcze, takie jak bezrobocie, ubóstwo, patologie społeczne, itd.
- **Rosnące znaczenie walorów przyrodniczych i kulturowych w rozwoju różnych form turystyki.** W ciągu najbliższych lat turystyka będzie stanowiła jedną z najszybciej rozwijających się branż, zarówno w Europie jak i w Polsce³. Rynek usług turystycznych będzie w dużej mierze kształtowany przez kompleksowe produkty turystyczne, które w dużym stopniu oparte będą na lokalnych walorach przyrodniczych i kulturowych. Biorąc pod uwagę bogate dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe Lubelszczyzny, wydaje się, że wiele gmin z regionu będzie miało duże możliwości włączenia się w ogólnokrajowy proces rozwoju i świadczenie usług turystycznych. Dotyczy to również gminy Biszczka, która z pewnością będzie miała realne szanse na rozwój różnych form turystyki i rekreacji.
- **Rozwój sektora odnawialnych źródeł energii.** Założenia polityki energetycznej Wspólnoty Europejskiej zakładają wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii ogółem w krajach Unii Europejskiej do 12% w roku 2010 i 21% w roku 2020. Ponadto udział biopaliw w zużyciu paliw silnikowych w transporcie ma w roku 2020 wynieść nie mniej niż 5,75%. Przewiduje się, że sektor energetyki odnawialnej w Polsce będzie rozwijał się w oparciu o trzy podstawowe źródła: biomasę (pochodzącą głównie z upraw energetycznych oraz odpadów rolnych i komunalnych), energię wiatrową oraz wodną. Dodatkowym źródłem do wykorzystania, chociaż na mniejszą skalę, będzie również energia geotermalna i słoneczna. Rozwój energetyki odnawialnej będzie z pewnością stanowił mocny impuls rozwojowy dla kraju i regionów. W dłuższej perspektywie czasu należy spodziewać się napływu nowych inwestycji i technologii, a popyt na odnawialne surowce energetyczne

³ Strategia rozwoju turystyki na lata 2007-2013, Warszawa, czerwiec 2005

stworzy dla wielu gmin wiejskich alternatywę dla modernizacji rolnictwa oraz dodatkowe szanse na różnicowanie działalności gospodarczej na wsi.

Do negatywnych czynników zewnętrznych mogących ograniczyć możliwości rozwojowe gminy Biszczka należy zaliczyć:

- **Peryferyjne położenie województwa lubelskiego** i jego zapóźnienia w zakresie infrastruktury drogowej. Jest to niewątpliwie jeden z głównych czynników hamujących rozwój poszczególnych miast i gmin Lubelszczyzny. Bez poprawy dostępności komunikacyjnej całego województwa i polepszenia infrastruktury drogowej wewnątrz regionu trudno będzie planować działania strategiczne na poziomie lokalnym w zakresie przyciągania inwestycji i rozwoju nowych usług rynkowych. Innym sposobem na ograniczenie peryferyjnego położenia regionu powinien być wszechstronny rozwój współpracy międzynarodowej województwa z Białorusią i Ukrainą, obejmujący między innymi budowę transgranicznej infrastruktury drogowej i turystycznej.
- **Wspólna polityka rolna**, która z jednej strony wymusza modernizację i efektywność polskich gospodarstw rolnych, zaś z drugiej może prowadzić do upadku znacznej części małych i nierentownych gospodarstw rolnych. Problem ten może w szczególności dotyczyć gospodarstw rolnych z województwa lubelskiego, które w większości są rozdrobnione i w dłuższej perspektywie czasu mogą nie sprostać narastającej w tym sektorze konkurencji. Biorąc pod uwagę niekorzystną strukturę zatrudnienia w rolnictwie, upadek wielu gospodarstw rolnych mógłby powodować poważne problemy społeczne na poziomie lokalnym, ograniczając znacznie możliwości rozwojowe i inwestycyjne wielu gmin, w tym również gminy Biszczka.
- **Narastająca emigracja ludzi młodych za granicę**. Coraz szerszy dostęp do europejskiego rynku pracy, połączony z brakiem realnych możliwości zatrudnienia w miejscu zamieszkania, powoduje, że coraz więcej młodych i dobrze wykształconych ludzi decyduje się na szukanie pracy poza granicami kraju. Proces ten zaczyna już negatywnie wpływać na regionalny rynek pracy oraz sytuację gospodarczą w regionie, ograniczając szanse rozwojowe województwa i poszczególnych jednostek samorządowych. Ponadto, w wymiarze lokalnym, dalsze utrzymywanie się zjawisk emigracyjnych może prowadzić do wyludniania się obszarów wiejskich i zachwiania funkcjonowania podstawowych struktur społeczno-kulturowych w wielu gminach Lubelszczyzny.
- **Niedostosowanie środków unijnych do potrzeb inwestycyjnych większości samorządów lokalnych w regionie**. Ryzyko takie jest coraz bardziej realne w związku z zobowiązaniem się Polski do przeznaczenia co najmniej 60% środków z Unii Europejskiej na realizację celów tzw. Strategii Lizbońskiej, koncentrującej się przede wszystkim na rozwiązywaniu problemów ogólnoeuropejskich, zaś w niewielkim stopniu uwzględniającej potrzeby

rozwojowe wielu samorządów lokalnych. Takie podejście może doprowadzić do sytuacji, w której tylko niewielki odsetek samorządów lokalnych będzie mógł uzyskać wsparcie na modernizację swojej podstawowej infrastruktury, zaś zdecydowana większość będzie musiała rozłożyć w czasie zaplanowane inwestycje, co z pewnością ograniczy ich konkurencyjność i zdolność do inwestowania w innych obszarach rozwoju.

2.2. ANALIZA UWARUNKOWAŃ WEWNĘTRZNYCH GMINY

Analiza uwarunkowań wewnętrznych rozwoju gminy została dokonana w sześciu podstawowych kategoriach, obejmujących takie zagadnienia jak: przestrzeń i środowisko, sfera społeczna i gospodarcza, infrastruktura techniczna i społeczna oraz zdolność instytucjonalna gminy do efektywnego rządzenia. Analizę oparto na najbardziej aktualnych danych statystycznych, starając się opisywać zachodzące trendy i zjawiska w układzie graficznym na przestrzeni ostatnich lat. Wiele zaprezentowanych danych porównano ze średnimi wartościami w województwie i kraju. Takie podejście pozwala na pokazanie pozycji konkurencyjnej gminy i będzie przydatne w procesie monitorowania rozwoju gminy w kolejnych latach.

2.2.1. RYS HISTORYCZNY ORAZ OGÓLNE INFORMACJE O GMINIE

Początki wsi Biszczka datuje się od przełomu XV/XVI wieku. Wtedy to Biszczka wchodziła w skład dóbr Zamojskich i Starostwa Krzeszowskiego. Podczas pierwszego rozbioru Polski Biszczka znajdowała się w województwie lubelskim, które znajdowało się pod zaborem austriackim. Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego weszła w jego skład, a następnie w 1815 roku w skład Królestwa Polskiego. Po roku 1831 miejscowość Biszczka należała do Guberni Lubelskiej. Rok 1863 wpisał się w historię Polski Powstaniem Styczniowym, w którym brali udział mieszkańcy wsi, o czym świadczą kopce zbiorowych mogił na terenie wsi Biszczka i Bukowina. Rok 1893 przyniósł utratę autonomii Królestwa i Biszczka znalazła się pod zaborem rosyjskim w tzw. Przywiślańskim Kraju. W roku 1864 powstała gmina Biszczka, której powierzchnia była zbliżona do obecnej. Podczas wojen wieś wielokrotnie była tak pod okupacją niemiecką jak i rosyjską. W latach 1940 – 1944 władzę w gminie sprawowała komisja powołana przez Komitet Nacjonalistów Ukraińskich. W tym okresie władza współpracowała z Niemcami, a językiem urzędowym został język ukraiński. Życie w gminie biegło spokojnie biorąc pod uwagę, iż był to okres wojenny aż do listopada roku 1942, kiedy miały miejsce aresztowania Żydów. Więźniów przewieziono do Tarnobrodu gdzie zostali rozstrzelani. Gminę Biszczka dotknęła również akcja wysiedleńcza związana z tworzeniem Niemieckiego Okręgu Osiedleńczego wokół Zamościa. Po wojnie życie w gminie powracało powoli do normy. Na mocy układu pomiędzy rządem TRJN Rzeczypospolitej Polskiej i ZSRR o wzajemnej wymianie ludności obszar gminy opuściło ok. 1 000 osób pochodzenia ukraińskiego. Powoli wracały osoby wysiedlone i wywiezione na pracę do Niemiec

(powróciło 359 osób). Stan ludności po II Wojnie Światowej wynosiło około 4 400 osób. Obecnie siedziba gminy znajduje się we wsi Biszczka. (Biszczka nie była siedziba gminy w latach 1976 – 1982)

Pod względem administracyjnym, od 1 stycznia 1999 roku gmina Biszczka należy do województwa lubelskiego i wchodzi w skład powiatu biłgorajskiego. Zajmuje obszar 106 km² (6,3% powierzchni powiatu i 0,4% powierzchni województwa). Otoczona jest gminami: Biłgoraj, Księżpól, Tarnogród, Potok Górny (powiat biłgorajski), Kuryłówka (powiat leżajski) i Harasiuki (powiat niżanski).

Gmina cechuje się stosunkowo dobrą dostępnością komunikacyjną. Zlokalizowana jest przy drodze wojewódzkiej nr 863 relacji Kopki - Krzeszów - Tarnogród - Cieszanów (najkrótsze połączenie do przejścia granicznego w Hrebennym). Miejscowość Biszczka - siedziba władz gminy - znajduje się w odległości 20 km od Biłgoraja, ok. 75 km od Rzeszowa, ok. 105 km od Lublina i ok. 270 km od Warszawy.

Gminę zamieszkuje 3 971 osób, co stanowi 3,8% ludności powiatu i 0,2% województwa. Przekłada się to na gęstość zaludnienia wynoszącą 37 osób na km² (przy średniej dla powiatu wynoszącej 62 osób i województwa – 86 osób).

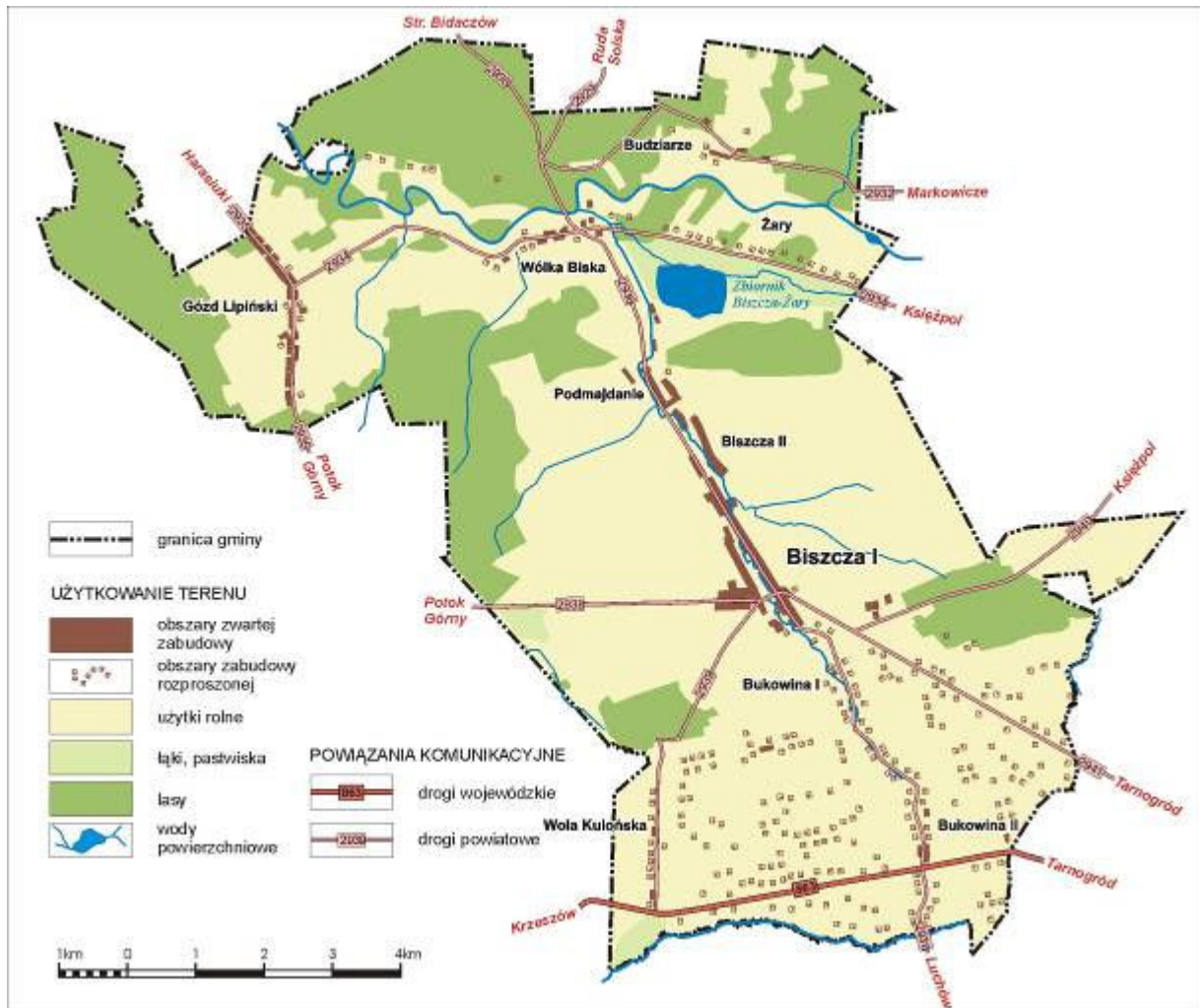

2.2.2. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

UKŁAD OSADNICZY

Na układ osadniczy gminy Biszczka składa się 8 sołectw: Biszczka Pierwsza, Biszczka Druga, Bukowina Pierwsza, Bukowina Druga, Budziarze, Gózd Lipiński, Wola Kulońska, Wólka Biska, a także dwie wsie nieposiadające statusu sołectwa: Suszka i Żary. Pod względem wielkości gmina Biszczka jest jedną z mniejszych w powiecie biłgorajskim. Sieć osadnicza w gminie jest dosyć rozproszona, co stwarza określone trudności w wyposażeniu gminy w podstawową infrastrukturę wodną i kanalizacyjną.

Wiele wsi zachowało swój historyczny wygląd, jednak ich stan i zagospodarowanie wymaga wielu działań rewitalizacyjnych. Odnosi się to zarówno do budynków mieszkalnych i gospodarczych, których większość została wybudowana przed rokiem 1970, jak i szeroko rozumianej przestrzeni publicznej.

Mapa 2. Układ osadniczy i komunikacyjny gminy

WALORY PRZYRODNICZE

Pod względem fizjograficznym gmina Biszczka położona jest w obrębie dwóch mezoregionów: Równiny Biłgorajskiej i Płaskowyżu Tarnogrodzkiego należących do makroregionu Kotlina Sandomierska).

Najcenniejszymi wartościami przyrodniczymi gminy są lasy. Zajmują one 30,1% powierzchni gminy i większość z nich należy do Nadleśnictwa Biłgoraj. Jest to wartość zbliżona do średniej dla kraju.

Na terenie gminy nie znajdują się żadne obszary objęte ochroną prawną (podczas gdy średnio w województwie odsetek obszarów prawnie chronionych kształtuje się na poziomie prawie 23%, zaś w kraju – 33%). Na terenie gminy nie istnieją obszary sieci NATURA 2000, została jednak wyznaczona potencjalna ostoja siedliskowa „Dolina Dolnej Tanwi”.

Obszar gminy należy do zlewni rzeki San. Największą rzeką odprowadzającą wodę z terenu gminy jest Tanew, której dopływem jest Łazobna. Mają one nieuregulowane koryto. Na terenie gminy nie występują jeziora. W 2008 roku oddano do użytku zbiornik wodny Biszczka-Żary o powierzchni 44 ha.

Oprócz bogactwa przyrody, gmina jest dość bogata, jeżeli chodzi o występowanie surowców mineralnych. Występują tu udokumentowane złoża gazu ziemnego przydatne do eksploatacji po zamontowaniu urządzeń uzdatniających. Badania hydrologiczne przeprowadzone w odwiertach, w których nie było złóż gazu, potwierdzają obecność wód bogatych w jod i magnez. Mogą być one wykorzystane w lecznictwie oraz do produkcji wody mineralnej (po uzdatnieniu).

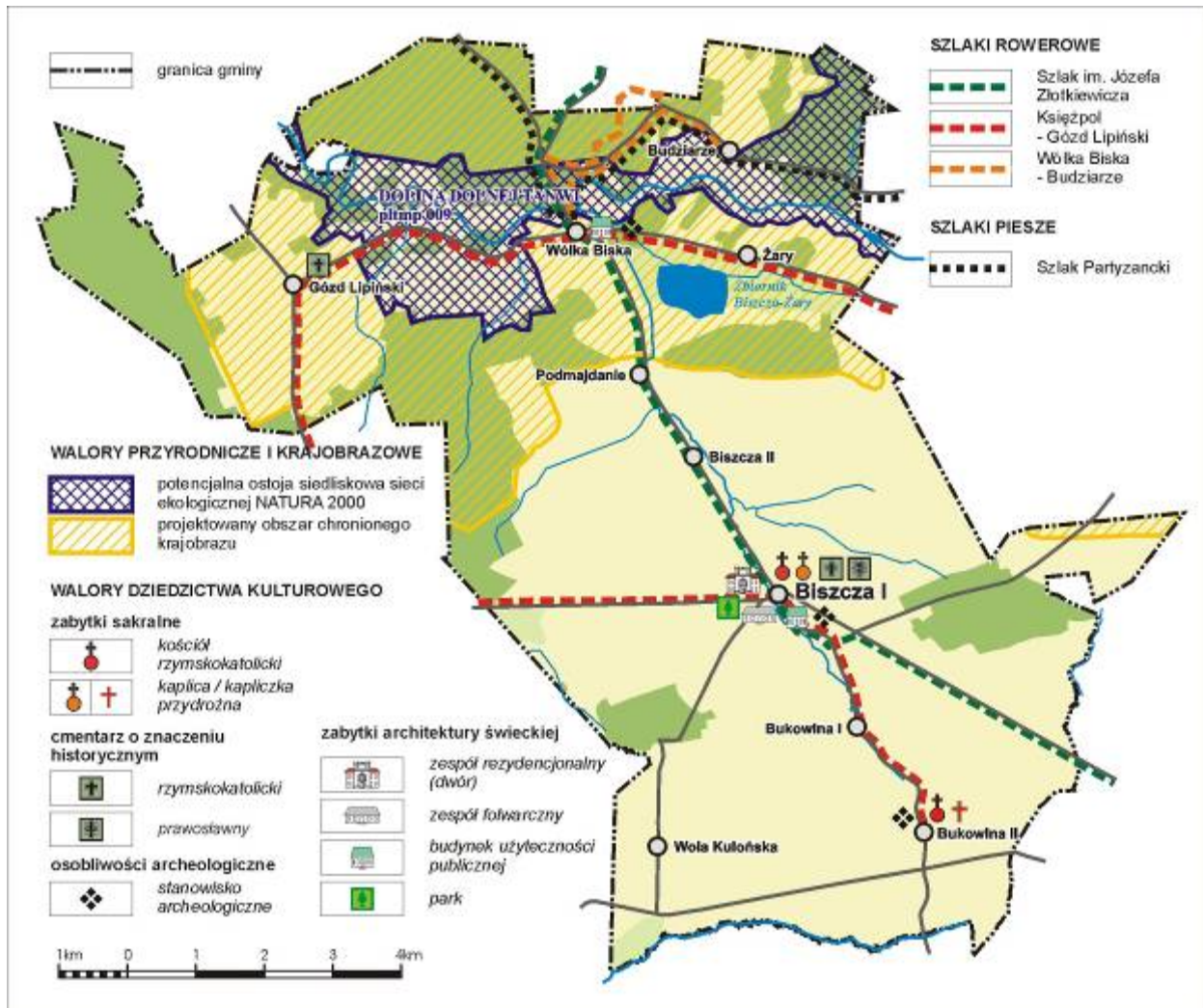
Wydaje się, że gmina Biszczka dysponuje znacznym potencjałem, jeżeli chodzi o rozwój energii ze źródeł odnawialnych. Ze względu na swoje położenie gmina jest uprzywilejowanym obszarem do rozwoju energetyki wiatrowej⁴. Ponadto duża ilość gruntów ornych oraz lasów stwarza realne szanse rozwoju upraw energetycznych na terenie gminy oraz pozyskiwania energii z biomasy pochodzenia roślinnego (np. słoma, odpady leśne).

WALORY KULTUROWE

Na terenie gminy Biszczka znajduje się wiele zabytkowych obiektów, tj.:

- **architektura sakralna:** zespół Kościoła parafialnego w Biszczy (dawna cerkiew prawosławna), zespół kościelny w Bukowinie, kaplica murowana w Biszczy
- **cmentarze, miejsca kult u:** cmentarz rzymsko-katolicki w Biszczy z pocz. XIX w., cmentarz prawosławny w Biszczy z XIX/XX w., cmentarz rzymsko-katolicki w Góździe Lipińskim; kapliczka św. Antoniego z 2 poł. XIX w. w Bukowinie, kapliczka z Chrystusem w Ogrójcu z 2 poł. XIX w. w Bukowinie, kapliczka drewniana z XIX w. w Bukowinie, inne kapliczki i krzyże przydrożne znajdujące się na terenie gminy, „Kurchan” w Bukowinie,
- **architektura rezydencjonalna i folwarczna:** zespół podworski w Biszczy z lat 60-70 XIX w. (dwór murowany, chlew dworski, pozostałości parku),
- **architektura użyteczności publicznej i przemysłowa:** Urząd Gminy w Biszczy z 1934 r. o architekturze eklektyczno - funkcjonalistycznej z charakterystyczną czworoboczną wieżą w narożniku oraz zlokalizowany przed budynkiem plac z pomnikiem poświęconym J. Piłsudskiemu i żołnierzom poległym w 1920 r., dawna szkoła w Wólce Biskiej z 1928 r.,
- **archeologia:** stanowiska archeologiczne w Biszczy w Kopytku i w Wólce Biskiej,

⁴ Wojewódzki program rozwoju alternatywnych źródeł energii dla województwa lubelskiego, BPP, Lublin 2006.

Mapa 3. Walory przyrodnicze i kulturowe w gminie

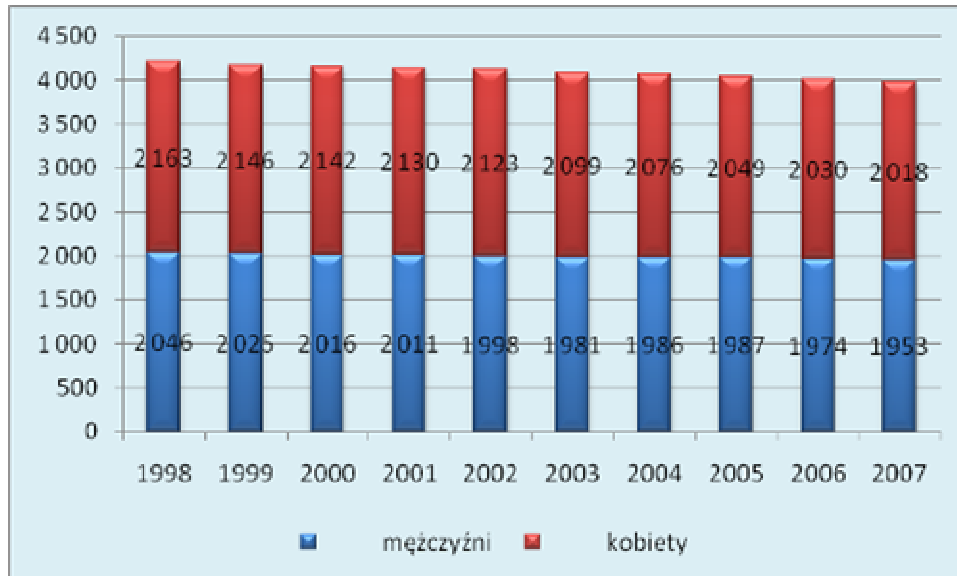
Bogate walory środowiska przyrodniczego i kulturowego mogą stanowić podstawę do rozwoju różnych form turystyki. Niezbędnym warunkiem w tym zakresie jest jednak stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej na terenie gminy oraz prowadzenie skutecznych działań promocyjnych.

2.2.3. SPOŁECZEŃSTWO

DEMOGRAFIA

W gminie zameldowanych jest 3 971 osób (z czego 3 879 osób faktycznie mieszka na terenie gminy). Na przestrzeni ostatnich dwunastu lat odnotowuje się trwały spadek liczby ludności w gminie (średnio o około 30 osób rocznie). Prognozy demograficzne wskazują na dalszy spadek liczby ludności.

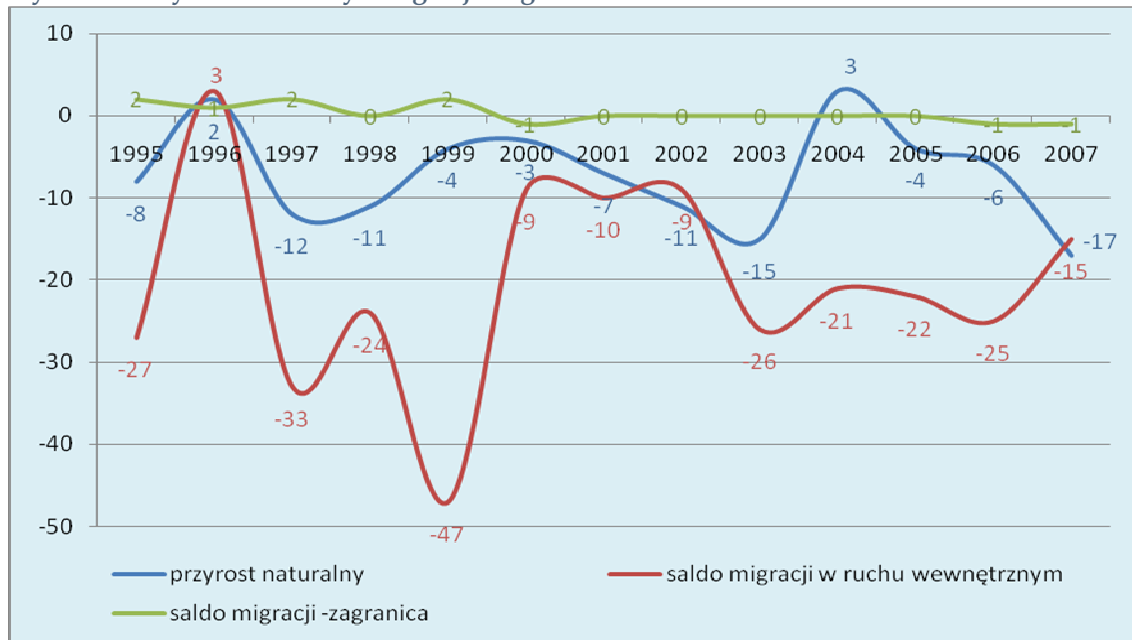
Wykres 1. Liczba ludności zameldowanej w gminie Biszczu w latach 1998-2007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Generalnie spadek liczby ludności spowodowany jest głównie ujemnym przyrostem naturalnym i migracjami krajowymi. W roku 2007 saldo migracji wyniosło -16 osób, natomiast przyrost naturalny: -17. Niestety nie ma oficjalnych danych mówiących o emigracji zarobkowej mieszkańców za granicę. Ocenia się, że zjawisko to jest powszechne i może dotyczyć nawet 5% mieszkańców gminy (głównie ludzi młodych).

Wykres 2. Przyrost naturalny i migracje w gminie Biszczu

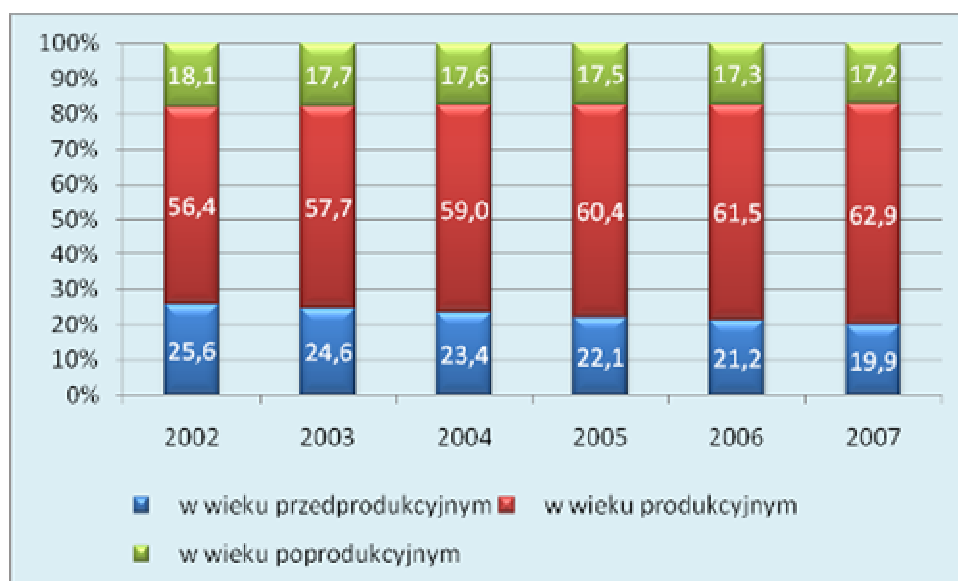

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

WIEK I STRUKTURA WYKSZTAŁCENIA MIESZKAŃCÓW

Gmina ma stosunkowo korzystną strukturę wiekową. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wynosi 17,2%, podczas gdy średnia dla województwa wynosi niecałe 17%. Natomiast ludności w wieku produkcyjnym jest w gminie prawie 62,9%, czyli o 0,3 punktu procentowego więcej niż średnio w województwie. Kształtowanie się struktury wiekowej na przestrzeni ostatnich lat przedstawia wykres 3.

Wykres 3. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem

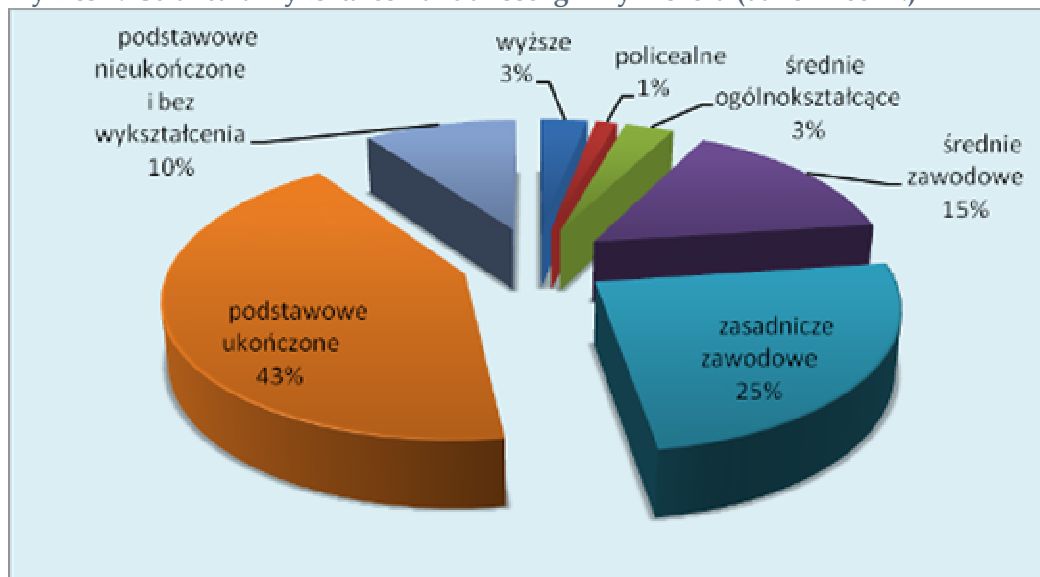

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Stosunkowo nieduży udział osób w wieku poprodukcyjnym wpływa korzystnie na kształtowanie się tzw. wskaźnika obciążenia demograficznego – mierzonego jako udział ludności w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten od kilku lat maleje i w roku 2007 osiągnął wartość 59 osób, podczas gdy w województwie wynosi on niecałe 61 osób.

Również niekorzystnie kształtuje się struktura wykształcenia ludności gminy Biszczka. Choć na przestrzeni ostatnich lat odnotowano pozytywne zmiany w tym zakresie, to jednak udział osób z wyższym i średnim wykształceniem znacznie odbiega od średniej w regionie. Według danych spisu powszechnego z 2002 roku odsetek osób z wyższym wykształceniem kształtuje się na poziomie 3% (w województwie – 8%), zaś z wykształceniem średnim – 18% (przy 23% średnio w województwie). Najliczniejsza grupa jest reprezentowana z wykształceniem podstawowym – 43%. Strukturę wykształcenia przedstawia wykres 4.

Wykres 4. Struktura wykształcenia ludności gminy Biszczka (dane z 2002 r.)

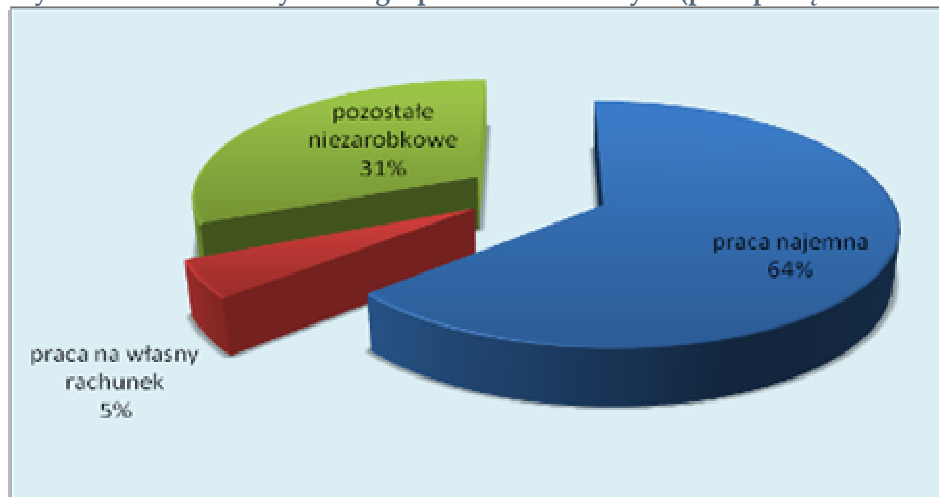

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

GOSPODARSTWA DOMOWE ORAZ ŹRÓDŁA ICH UTRZYMANIA

Ogółem w gminie jest 1 068 gospodarstw domowych. Około 69% gospodarstw utrzymuje się ze źródeł zarobkowych (praca najemna lub na własny rachunek). Natomiast pozostała część gospodarstw domowych (31%) utrzymuje się głównie z emerytur, rent i zasiłków społecznych.

Wykres 5. Źródła utrzymania gospodarstw domowych (poza pracą w rolnictwie)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Dość duża liczba gospodarstw domowych utrzymujących się z dochodów niezarobkowych, potwierdza tezę o socjalnym charakterze lokalnej gospodarki i wskazuje na znaczny poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego w gminie. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest stosunkowo duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej. Ocenia się, że około 14,6% ludności korzysta

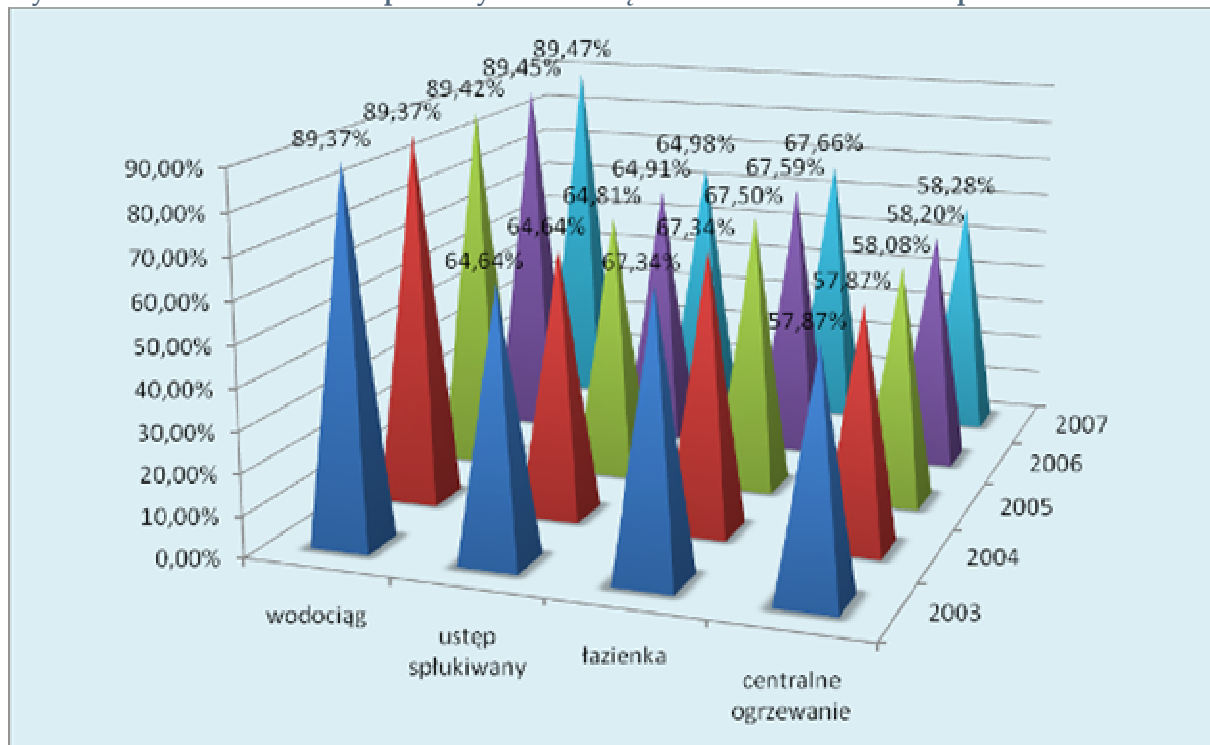

z różnych form pomocy społecznej, na które przeznaczane jest nieco ponad 13,68% środków z budżetu gminy (17% średnio w województwie).

WARUNKI MIESZKANIOWE

Na ogólną liczbę 1 045 mieszkań w gminie Biszczu, tylko niewiele ponad 65% wyposażonych jest w łazienkę i ustęp splukiwany. Średnio co drugie mieszkanie posiada centralne ogrzewanie, a największym problemem pozostaje w dalszym brak dostępu do gazu sieciowego.

Wykres 6. Liczba mieszkań zaopatrzonych w niezbędne warunki sanitarno-ciepłownicze

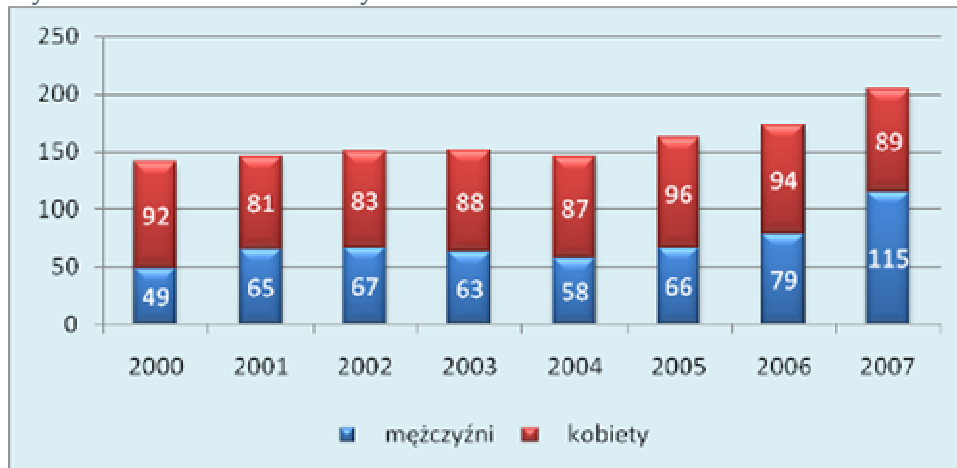

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

LOKALNY RYNEK PRACY

Na koniec 2007 roku liczba zatrudnionych w gminie kształtowała się na poziomie 204 osób i od kilku stale rośnie. Stosunkowo niewielka liczba zatrudnionych wynika między innymi z faktu, że obecnie obowiązująca statystyka nie obejmuje osób pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych oraz podmiotach gospodarczych o liczbie zatrudnionych do 9 osób.

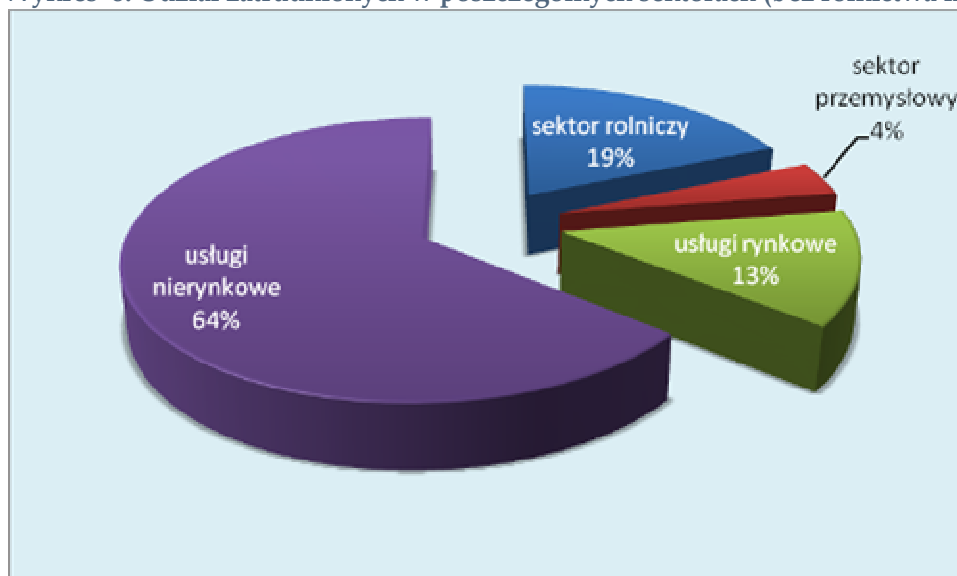
Wykres 7. Liczba zatrudnionych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Niskiej liczbie zatrudnionych towarzyszy również niekorzystna struktura zatrudnienia w podziale na poszczególne sektory gospodarki. Najwięcej miejsc pracy (64%) jest w sektorze usług nierynkowych, gdzie pracodawcami są głównie instytucje użyteczności publicznej, finansowane ze środków budżetu państwa.

Wykres 8. Udział zatrudnionych w poszczególnych sektorach (bez rolnictwa indywidualnego)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Głównymi pracodawcami w sektorze nierynkowym są: szkoły podstawowe (47 pracowników), gimnazja (30), Urząd Gminy (26), Gminny Ośrodek Kultury (7), Zakład Gospodarki Komunalnej (6)

Do największych pracodawców prywatnych należą:

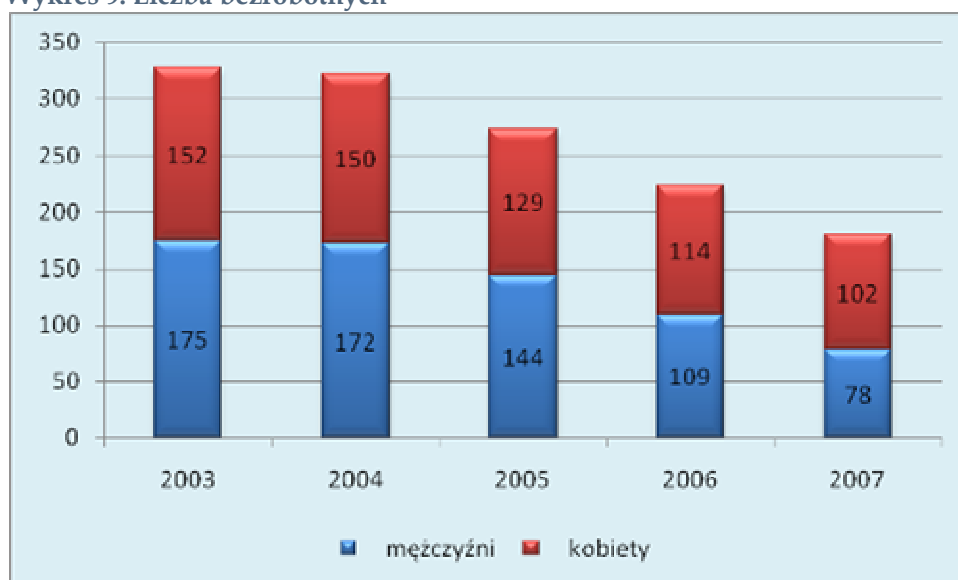
- Zakład Stolarski „CIOSMAK” w Biszczycy II - zatrudnia 12 osób.
- Zakład Produkcyjno Handlowo Usługowy „ŁAZOBNA” w Biszczycy I - zatrudnia 11 osób.
- Export - Import „Usługi Transportowe” - Bazylak Andrzej w Biszczycy I - zatrudnia 6 osób.

- Firma Handlowa „MOTO-TECH” - Biszczka II Nr 367 - zatrudnia 17 osób.
- Praktyka Lekarska „ESKULAP” Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej - Biszczka Nr 48A/3 - zatrudnia 8 osób.
- P.P.H.U. „BISZ-FRUKT” w Biszczce – zatrudnia 15 osób.

POZIOM BEZROBOCIA I JEGO STRUKTURA

Na koniec grudnia 2007 roku w gminie było zarejestrowanych 180 osób bezrobotnych, w tym 57% stanowiły kobiety. W stosunku do grudnia 2006 liczba bezrobotnych w gminie spadła o 43 osoby (czyli o 24%). Spadek liczby bezrobotnych wynika nie tylko z coraz lepszej koniunktury gospodarczej w kraju, ale w dużej mierze związany jest z emigracją zarobkową młodych ludzi za granicę.

Wykres 9. Liczba bezrobotnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Nie ma dokładnych danych statystycznych mówiących o strukturze bezrobocia w gminie. Generalnie wśród osób bezrobotnych dominują osoby młode do 34 roku życia – 65%. Większość bezrobotnych to osoby pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy. Dane te wskazują na ciągle strukturalny charakter bezrobocia w gminie Biszczka i jego dalsze ograniczenia będzie zależało nie tylko od poprawy koniunktury gospodarczej w gminie, ale również od przekwalifikowania się wielu osób i znalezienia pracy w innym zawodzie.

2.2.4. GOSPODARKA

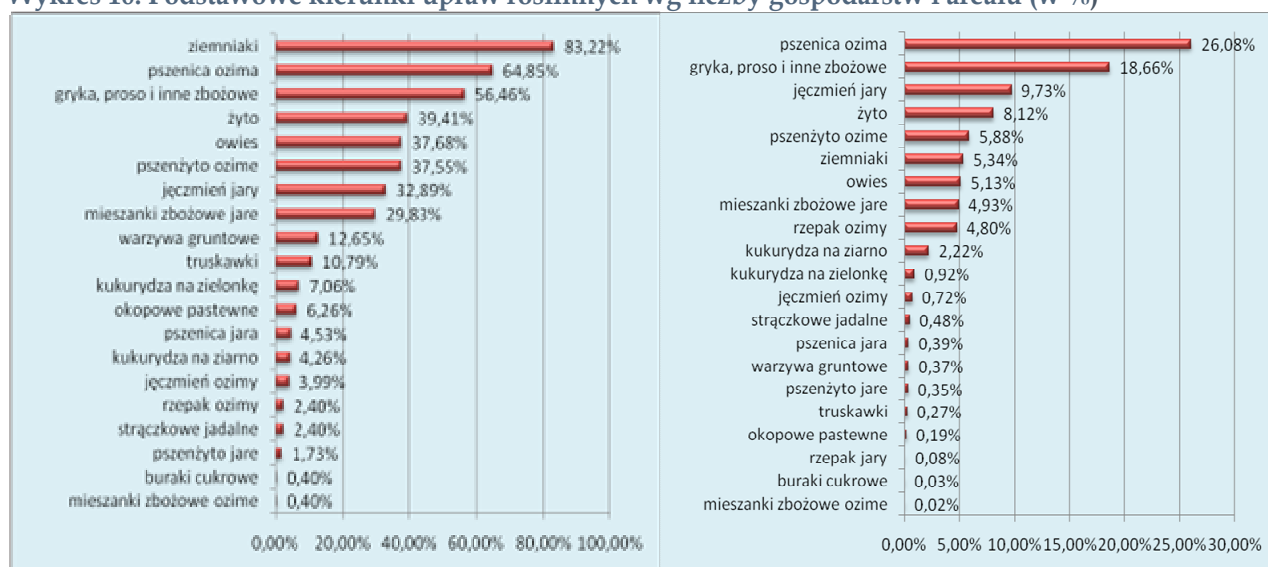
Gmina Biszczka, podobnie jak wiele innych gmin wiejskich w województwie, cechuje się stosunkową niekorzystną strukturą gospodarki, z dominującą pozycją mało efektywnego sektora rolnego i słabo rozwiniętą działalnością pozarolniczą.

SEKTOR ROLNICZY

Gmina Biszczka ma typowo rolniczy charakter. Użytki rolne zajmują 6,9 tys. ha, czyli 64,7% ogólnej powierzchni gminy. Aż 76,1% powierzchni użytków rolnych zajmują grunty orne, 23,2% łąki i pastwiska, natomiast tylko 0,7% stanowią sady.

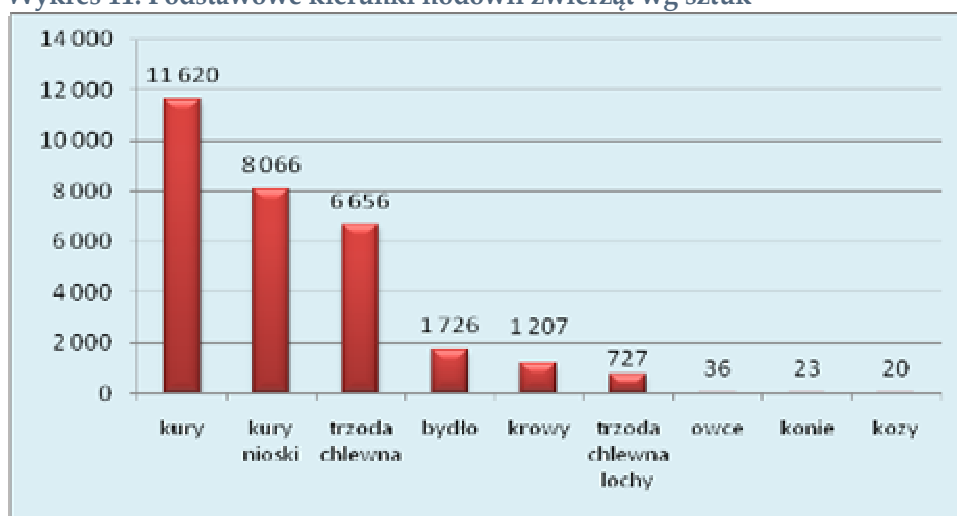
Gleby w gminie charakteryzują się generalnie średnią żyznością. W południowej części gminy występują gleby dobrej jakości – III i IV klasy bonitacyjnej. Pozostały obszar to słabe gleby piaszczyste V i VI klasy bonitacyjnej. Jakość gleb determinuje w dużym stopniu kierunki upraw roślin i hodowli zwierząt. Kilka lat temu Biszczka specjalizowała się w uprawie lnu, konopi oraz tytoniu. Obecnie w uprawach dominują zboża i ziemniaki. Domeną gminy jest także hodowla żywca wieprzowego i bydła.

Wykres 10. Podstawowe kierunki upraw roślinnych wg liczby gospodarstw i arealu (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Wykres 11. Podstawowe kierunki hodowli zwierząt wg sztuk

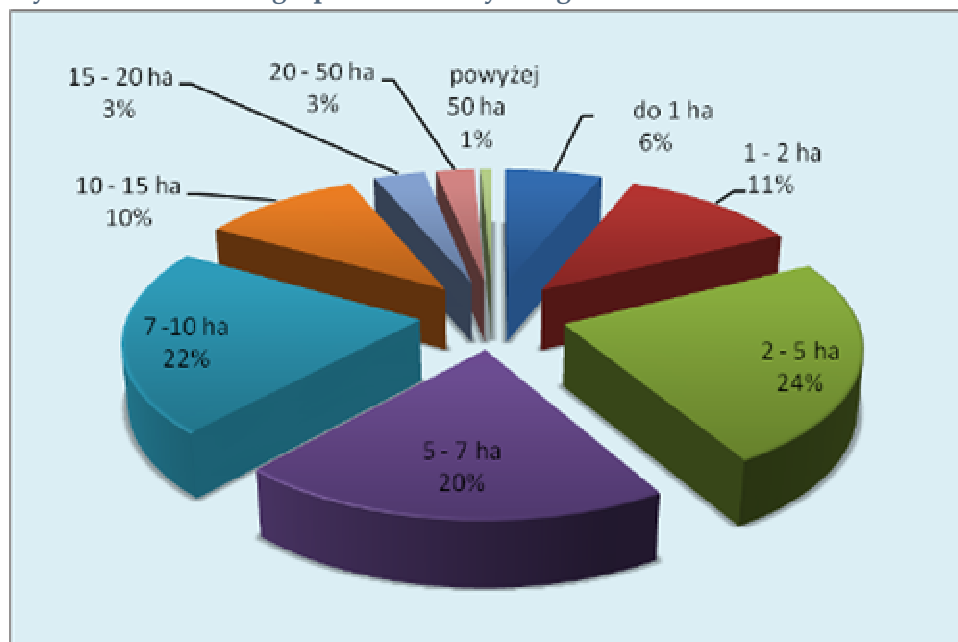

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Rolnictwo w gminie jest dość rozdrobnione i mało efektywne. Łącznie funkcjonują 852 gospodarstwa rolne, z czego aż 83% to gospodarstwa o wielkości do 10 ha.

27 gospodarstw ma powierzchnię większą niż 20 ha. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w gminie wynosi 9,8 ha i jest większa od średniej w województwie (6,9 ha).

Wykres 12. Wielkość gospodarstw rolnych wg areału

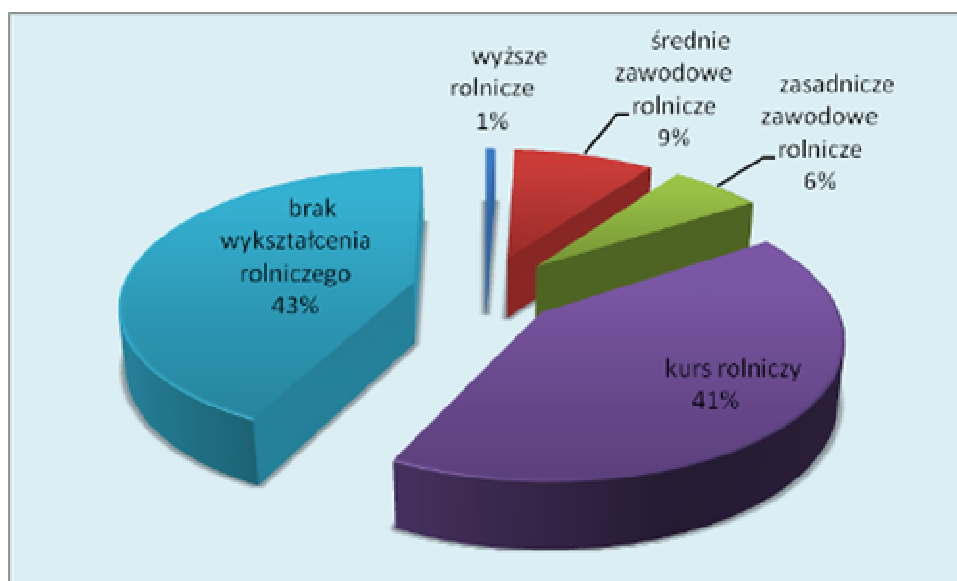
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Szacuje się, że tylko niewiele ponad 55% gospodarstw rolnych w gminie produkuje towar na rynek, pozostałe zaś zajmują się produkcją rolną wyłącznie na własne potrzeby. Wśród gospodarstw rolnych dominują tradycyjne metody produkcji, bez nadmiernego stosowania środków chemicznych do nawożenia i ochrony upraw. Czynnikiem ten może być atutem do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Na terenie gminy funkcjonują dwa certyfikowane gospodarstwa, zajmujące się ekologiczną produkcją żywności (Biszczka, Bukowina).

Niewielki jest również odsetek gospodarstw starających się różnicować swoją działalność rolną. Ocenia się, że tylko nieco ponad 11% gospodarstw rolnych (96) prowadzi działalność pozarolniczą. Główne obszary działalności pozarolniczej to: handel, przetwórstwo przemysłowe, transport oraz budownictwo. Na terenie gminy działa 6 gospodarstw zajmujących się działalnością agroturystyczną znajdujących się w miejscowości Budziarze.

O słabości sektora rolnego świadczy również niekorzystna struktura wykształcenia rolników. Ponad 42% gospodarstw rolnych prowadzona jest przez osoby nie posiadające wykształcenia rolniczego. Tylko w 5 przypadkach gospodarstwa rolne prowadzone są przez osoby z kierunkowym wykształceniem wyższym. Niskie wykształcenie rolników prowadzących gospodarstwa rolne jest jednym z powodów niskiej efektywności sektora rolnego i braku jego specjalizacji.

Wykres 13. Liczba gospodarstw rolnych wg wykształcenia rolniczego osoby kierującej

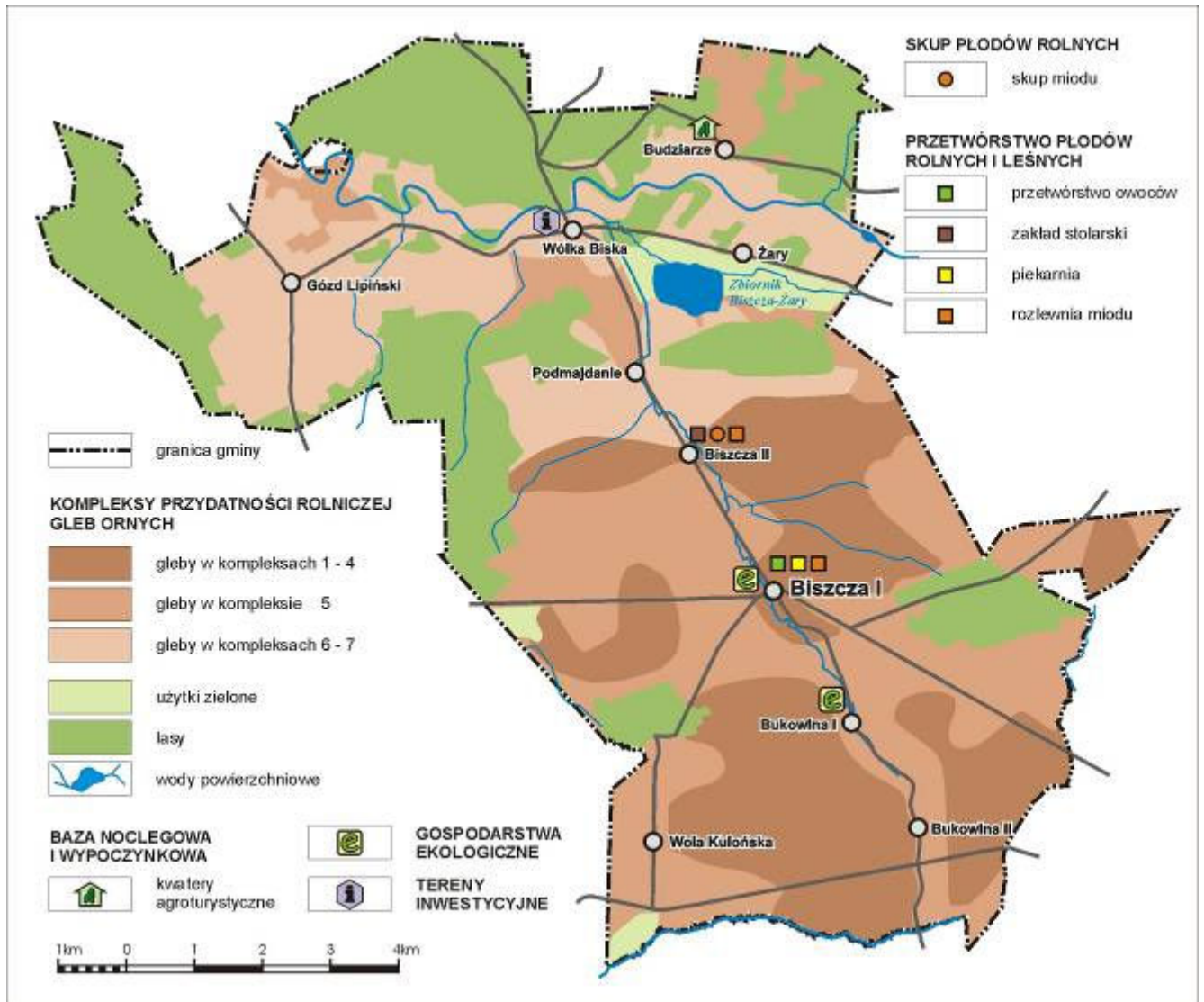
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Gospodarstwa rolne są stosunkowo dobrze wyposażone w sprzęt rolniczy. Gmina bardzo dobrze wypada na tle województwa i kraju, jeżeli chodzi o wyposażenie gospodarstw w sprzęt rolniczy. Zaznaczyć należy bardzo dobre wyposażenie gospodarstw w kombajny zbożowe i ziemniaczane w stosunku zarówno do województwa jak i wskaźników krajowych.

Tabela 1: Ilość sprzętu rolniczego przypadająca na 100 gospodarstw rolnych

	Ciągniki	Samochody ciężarowe	Kombajny zbożowe	Kombajny ziemniaczane
Polska	46	5	4,2	3
Lubelskie	51	3	4,9	3
Powiat Biłgorajski	67	3	4,8	3,6
Gmina Biszczka	87	6	9,7	6,9

Większość instytucji otoczenia rolnictwa skupia się w mieście powiatowym – Biłgoraju. W gminie funkcjonuje 1 punkt skupu owoców i warzyw znajdujący się w Biszczu. Na terenie gminy nie funkcjonują grupy producenckie zrzeszające rolników.

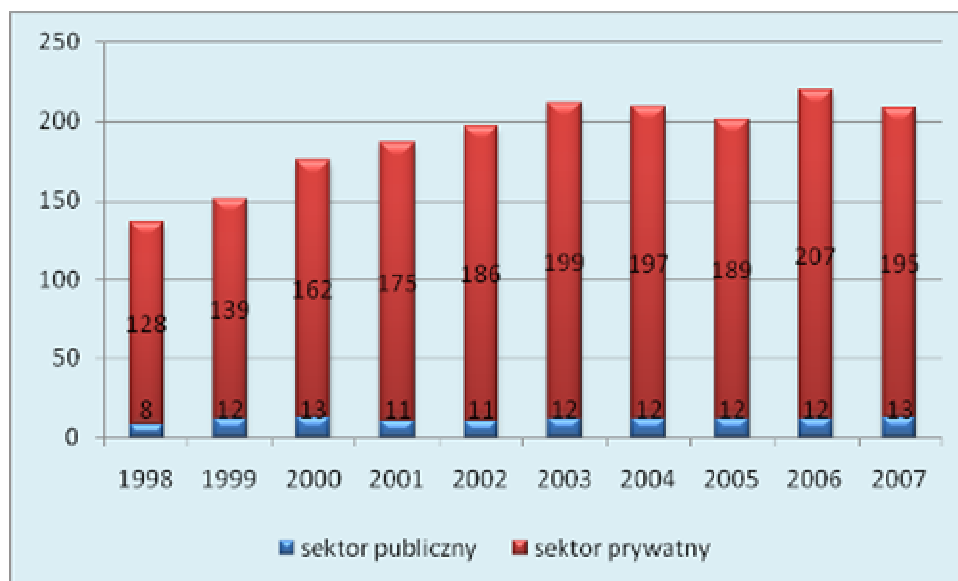
Mapa 4. Uwarunkowania rozwoju sektora rolnego i pozarolnego

SEKTOR POZAROLNICZY

Na koniec 2007 roku na terenie gminy było zarejestrowanych w systemie REGON 208 podmiotów gospodarki narodowej, w tym 195 podmiotów zarejestrowanych w sektorze prywatnym. Tzw. wskaźnik przedsiębiorczości, liczony liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców, wynosi 52 i jest niższy niż średnia dla województwa (68 podmiotów) i dla kraju (95 podmiotów). Statystyka ta nie obejmuje przedsiębiorstw, które upadły lub nie rozpoczęły swej działalności, dlatego możemy założyć, że faktyczna liczba podmiotów działających na terenie gminy jest o ok. 40% niższa.

Najliczniejszą grupę wśród zarejestrowanych przedsiębiorstw stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (80,3%). Mały jest odsetek przedsiębiorstw o bardziej zaawansowanych formach prawnych (np. spółka prawa handlowego). Wahania liczby podmiotów w ostatnich dziesięciu latach ilustruje wykres 14.

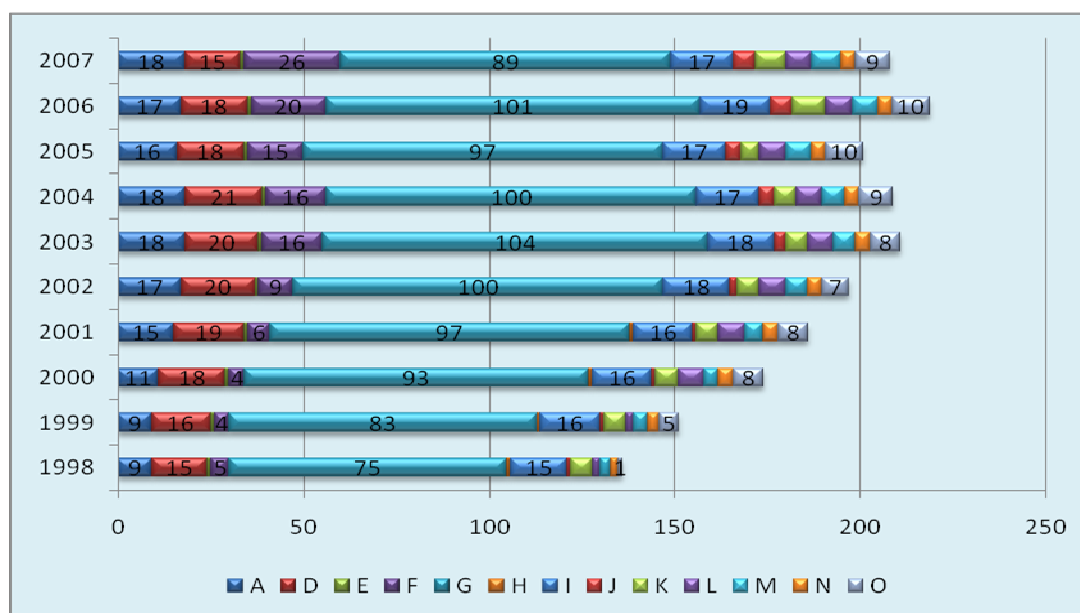
Wykres 14. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON wg sektorów własnościowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Najliczniej reprezentowaną dziedziną działalności jest sekcja G (handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego) – 89 podmiotów. W sekcji F (budownictwo) działa 26 jednostek, w sekcji A (rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo) - 18 jednostek, zaś w sekcji I (transport, gospodarka magazynowa i łączność) - 17 podmiotów. Najmniej jednostek działa w sekcji E (wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę) - 1 jednostka, w sekcji N (ochrona zdrowia i pomoc społeczna - 4 jednostki) i w sekcji J (pośrednictwo finansowe - 6 jednostek). W sekcji H (hotele i restauracje) nie działa ani jedna jednostka.

Wykres 15. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON wg sekcji PKD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Wspierając procesy restrukturyzacyjne w gminie należy przede wszystkim dążyć do wzrostu liczby przedsiębiorstw w najważniejszych dla rozwoju gminy branżach, tj. budownictwie, przetwórstwie i usługach rynkowych, w tym w sekcji H (hotele i restauracje).

Na terenie gminy nie działa ani jedna firma z udziałem kapitału zagranicznego, chociaż gmina od kilku lat próbuje stwarzać dogodne warunki dla inwestorów zewnętrznych. Między innymi w tym celu, utworzono tereny inwestycyjne zlokalizowane wokół zbiornika i strefy uzdrowiskowej w miejscowości Wólka Biska o łącznej powierzchni 100 ha oraz na obszarze wydobywania wód mineralnych w miejscowości Biszczka. Ponadto inwestorzy mają możliwość uzyskania dodatkowego wsparcia ze strony władz lokalnych w postaci ulg podatkowych i pomocy w załatwianiu spraw formalno-prawnych.

ROZWÓJ SEKTORA TURYSTYKI

Rozwój sektora turystyki może być jedną z form wzmacniania lokalnej gospodarki i tworzenia nowych miejsc pracy poza rolnictwem. Liczne walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe stanowią dobrą podstawę do rozwoju różnych form turystyki w gminie. W przyszłości na obszarze gminy ma powstać Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Tanwi”.

Na obszarze gminy znajdują się tereny o predyspozycjach do rozwoju turystyki (jest to północna część gminy). Liczne zabytki historyczne oraz walory środowiskowe i przyrodnicze sprzyjają rozwojowi czynnego wypoczynku, zwłaszcza w dziedzinie wędrówek pieszych i rowerowych. Występują tu również dogodne warunki przeprowadzania spływów kajakowych. Na terenie gminy znajduje się zbiornik wodny Biszczka - Żary wykorzystywany w celach rekreacyjnych.

Północna część gminy została objęta strefą ochrony uzdrowiskowej wokół projektowanego uzdrowiska. Pozytywnie zaopiniowano starania władz gminy do wprowadzenia funkcji lecznictwa uzdrowiskowego w rejonie Wólki Biskiej w oparciu o korzystne warunki bioklimatyczne. Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej określiło chłonność wyznaczonego terenu na ok. 500 łóżek sanatoryjnych o profilu leczenia – chorób układu krążenia. Głównym walorem leczniczym Wólki Biskiej są właściwości klimatyczne, bogata szata roślinna i korzystne warunki sanitarno – higieniczne.

Przez gminę przebieg szlak dziedzictwa kulturowego „Szlak Partyzancki i Walk partyzanckich” oraz trzy szlaki rowerowe:

- Szlak im. Józefa Złotkiewicza (Przez Równinę Biłgorajską i Płaskowyż Tarnogrodzki)
- Szlak Wólka Biska - Budziarze
- Szlak Księżpol – Wólka Biska – Gózd Lipiński

Gmina oferuje turystom również miejsca noclegowe w Wólce Biskiej z pełną obsługą gastronomiczną. Do dyspozycji turystów jest Ośrodek Wypoczynkowy - "Kraina nad Tanwią", Zagroda Myśliwska oraz stacja harcerska. W samym 2007 roku udzielono turystom prawie 2 tys. noclegów.

Niestety, pomimo bogatych walorów przyrodniczych i krajobrazowych, gmina Biszczka wciąż postrzegana jest jako obszar mało atrakcyjny i przyjazny dla turystów. Do głównych czynników ograniczających rozwój sektora turystyki w gminie należy zaliczyć:

- nie wystarczająca ilość infrastruktury, w tym przede wszystkim bazy gastronomicznej i noclegowej, niezbędnej do stworzenia kompleksowej oferty turystycznej i zapewnienia zadawalającej jakości usług,
- brak aktywności ze strony gminy i mieszkańców w tworzeniu lokalnych produktów turystycznych i promowaniu ich na zewnątrz.

Szansą dla rozwoju terenów wiejskich jest również Plan Odnowy Miejscowości, którego zdaniem jest korzystne przeobrażenie tych obszarów na poziomie lokalnym i regionalnym. Odnowa miejscowości jest koncepcją rozwoju pozarolniczych form aktywności mieszkańców wsi oraz promuje wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. Jest to proces kształtowania warunków życia, którego twórcą i podmiotem jest społeczność lokalna. W najbliższych latach planowana jest odnowa miejscowości: Biszczka I, Biszczka II, Bukowina i Gózd Lipiński.

2.2.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Wyposażenie gminy w podstawową infrastrukturę techniczną decyduje w dużym stopniu o jakości życia mieszkańców i wpływa na atrakcyjność inwestycyjną gminy. Ogólnie należy stwierdzić, że gmina Biszczka boryka się z wieloma problemami, jeżeli chodzi o jakość i stopień wyposażenia w podstawową infrastrukturę techniczną. Poniżej dokonano krótkiej analizy głównych elementów składowych infrastruktury technicznej w gminie.

INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA I KOMUNIKACYJNA

Gmina jest dosyć dobrze wyposażona w infrastrukturę drogową. Przez gminę przebiega jedna droga wojewódzka 863 (relacji Kopki - Krzeszów - Tarnogród - Cieszanów) będąca drogą zbiorczą, stanowiąca najkrótsze połączenie do przejścia granicznego w Hrebennym. Poza tym gmina wyposażona jest w 9 dróg powiatowych (tj.: 2936L, 2939L, 2938L, 2934L, 2941L, 2940L, 2932L, 2929L, 2935L) o łącznej długości 48,7 km oraz drogi gminne których łączna długość wynosi 52,5 km. W tym tylko 67% dróg gminnych ma nawierzchnie bitumiczną.

Łączna długość sieci drogowej na terenie gminy wynosi około 97km.

Pomimo dużego wysiłku inwestycyjnego gminy i powiatu w zakresie modernizacji infrastruktury drogowej, parametry techniczne i użytkowe większości dróg powiatowych i gminnych nie odpowiadają wymaganym standardom. Wiele odcinków dróg nie posiada dostatecznej nośności - bardzo ważnego parametru technicznego, przy obecnym stałym wzroście przewozu towarów transportem kołowym. Postępująca degradacja dróg wymaga przeprowadzania dużego zakresu remontów bieżących, poprawy stanu poboczy i odwodnienia oraz uregulowania stanu prawnego pasów drogowych.

Niestety ograniczone możliwości finansowe gminy nie pozwalają nawet na częściowe odtwarzanie stanu technicznego dróg gminnych. Rocznie gmina wydaje około 103 tys. zł na modernizację i remonty dróg (niespełna 0,7% wydatków budżetowych gminy).

W latach 2009-2011 planowane są do realizacji następujące odcinki dróg o łącznej wartości ok. 15 mln zł:

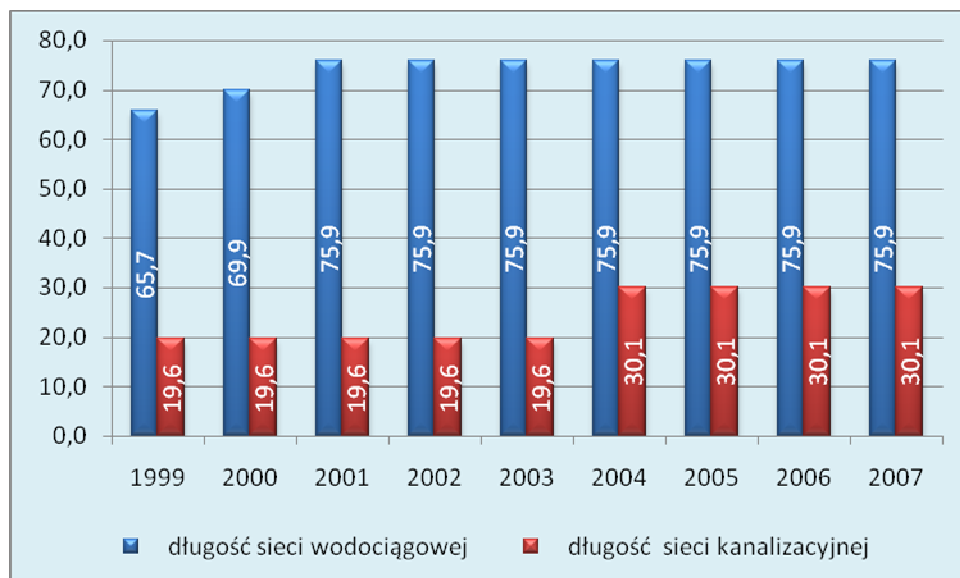
- Budowa drogi Biszczka I dł. 250mb nr 109382L;
- Budowa drogi gminnej nr 109409L Bukowinie I kol. Wsch. Dł. 2 km;
- Budowa drogi gminnej nr 109383L w Biszczu o dł. 2,3 km;
- Budowa drogi gminnej nr 109396L w Bukowinie I dł. 2,2 km;
- Budowa drogi do bazy GS dł. 350 mb;
- Budowa drogi powiatowej nr 2936L Budziarze - Bidaczów o dł. 2200 od Wólki Biskiej;
- Budowa drogi gminnej nr 109389L Biszczka II - Borki dł. 3 km;
- Droga powiatowa do Budziarz 4 km nr 2932.

W gminie dosyć dobrze funkcjonuje sieć komunikacji autobusowej. Miejscowość gminna ma bezpośrednie połączenia autobusowe z Biłgorajem (12 kursów dziennie) oraz z Zamościem (3 kursy). Natomiast problemem są niewystarczające połączenia autobusowe pomiędzy poszczególnymi miejscowościami: Wołą Kulońską, Bukowiną, Wólką Biską i Gózdem Lipińskim. Niestety na terenie gminy Biszczka nie występuje infrastruktura kolejowa.

GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

Gmina w dalszym ciągu boryka się z problemami, jeżeli chodzi o dostęp mieszkańców do kompleksowej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. Licząca 75,9 km sieć wodociągowa doprowadzona jest do 965 posesji w 8 sołectwach gminy oraz do miejscowości Suszka i Żary. W skład infrastruktury wodociągowej wchodzi również jedna stacja uzdatniania wody o różnym zasięgu i wydajności. Wskaźnik zwodociągowania gminy oceniany jest na poziomie 90%.

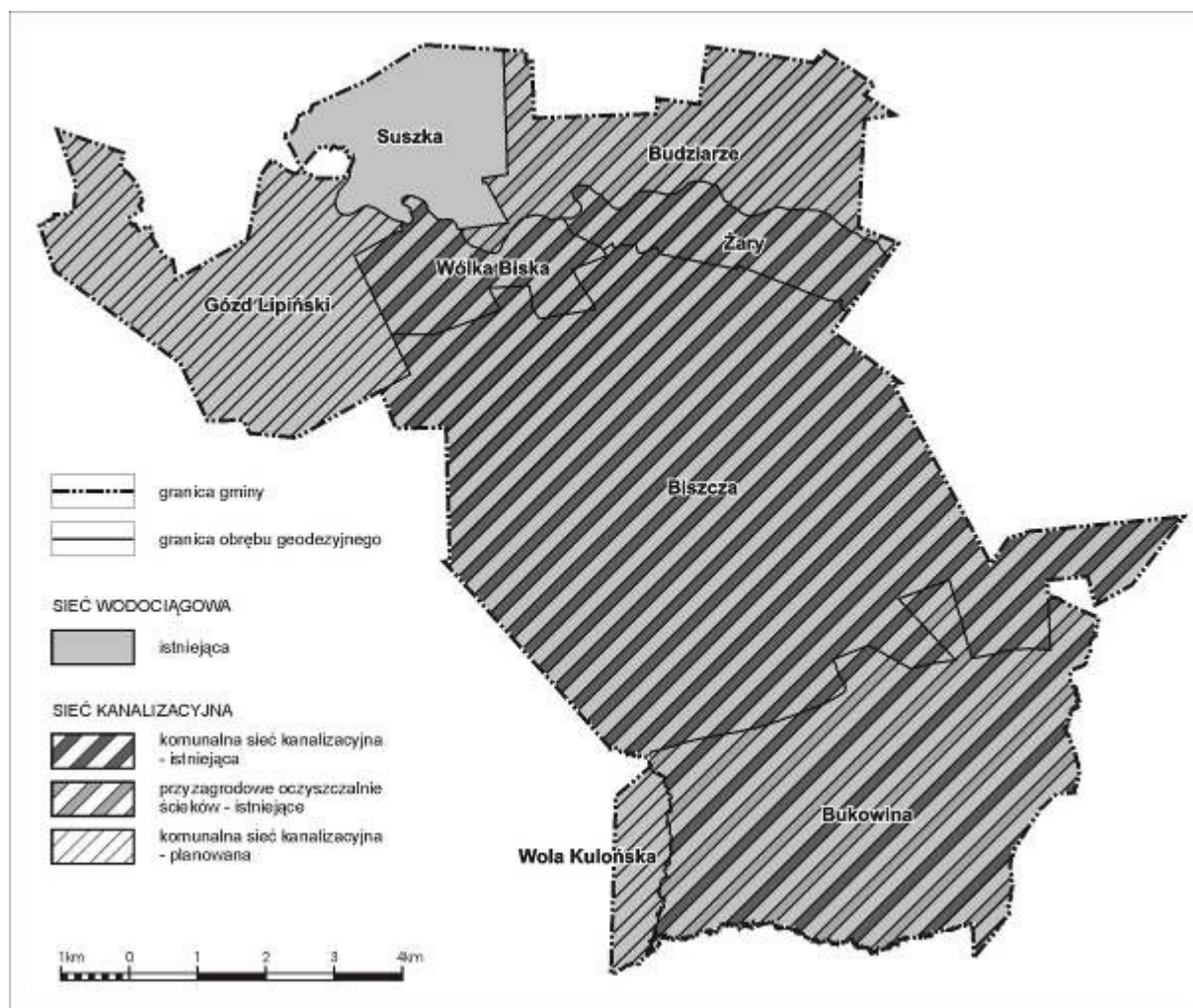
Wykres 16. Długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w km

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej wynosi 30,1 km. Niestety, sieć kanalizacyjna nie rozwija się w gminie w sposób skoordynowany z rozwojem sieci wodociągowej. Stosunek długości sieci kanalizacyjnej do sieci wodociągowej wynosi 1 : 2,5. Stopień skanalizowania gminy oceniany jest obecnie na poziomie 75%. Dysproporcje pomiędzy siecią wodociągową i kanalizacyjną również widoczne są w ilości podłączonych do sieci budynków i gospodarstw (965 – posesji podłączonych do sieci wodociągowej i 376 – do sieci kanalizacyjnej).

Na terenie gminy występuje jedna zbiorcza oczyszczalnia ścieków biologiczna obsługująca mieszkańców gminy. Znajduje się ona w miejscowości Biszczka i charakteryzuje się przepustowością w wysokości 480 m³/dobę. W Koloniach Bukowiny funkcjonuje 118 szt. oczyszczalni przydomowych.

Mapa 6. Stopień wyposażenia gminy w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną

Mieszkańcy niepodłączeni do sieci kanalizacyjnej i przydomowych oczyszczalni gminy korzystają z szamb bezodpływowych. W najbliższej przyszłości należy podjąć budowę kanalizacji sanitarnej w miejscowości Gózd Lipiński, Bukowina, Wola Kulońska i Suszka.

GOSPODARKA ODPADAMI KOMUNALNYMI

Na stan środowiska znacząco wpływa gospodarka odpadami. Ocenia się, że rocznie na terenie gminy powstaje ponad 1 063 Mg odpadów komunalnych. Około 1–2% powstających odpadów – to odpady niebezpieczne. W 2007 roku z terenu gminy zebrano ok. 300 Mg odpadów, które są składowane na składowisku w powiecie leżajskim. W gminie wytwarzanych jest ok. 3% odpadów powiatu biłgorajskiego.

W gminie prowadzi się selektywną zbiórkę odpadów, a zebrane nieczystości odsyłane są do Zakładu Gospodarki Komunalnej.

Poza realizacją niezbędnych inwestycji w zakresie gospodarki odpadami, ważne powinny być także działania uświadamiające mieszkańców gminy w zakresie właściwego postępowania z powstającymi w ich gospodarstwach odpadami.

INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA I GAZOWA

Przez gminę Biszczka przebiega napowietrzna linia wysokiego napięcia WN-110 kV łączącej GPZ w Biłgoraju Płd. i Tarnogradzie, jednak nie jest ona wykorzystywana do bezpośredniego zasilania odbiorców z terenu gminy i przebiega przez tereny rolne niezabudowane. Zasilanie w energię elektryczną odbiorców z terenu gminy może odbywać się z GPZ 110/15 kV w Tarnogradzie i Biłgoraju poprzez linie napowietrzne SN 15 kV łączące te GPZ-ty.

Na dzień dzisiejszy nie notuje się większych problemów z dostarczaniem energii elektrycznej do budynków i gospodarstw domowych a stan linii wysokiego i średniego napięcia można uznać za zadawalający. Praktycznie każdy indywidualny odbiorca może zostać podłączony do sieci energetycznej. W dłuższej perspektywie należy jednak liczyć się z inwestycjami w zakresie infrastruktury niskonapięciowej, której stan techniczny z roku na rok się pogarsza.

Długość czynnej sieci gazowej w gminie wynosi około 620 m. Jako źródło zasilania gminy Biszczka w gaz ziemny może służyć kolektor gazu o średnicy 150 mm i ciśnienia do 6,3 MPa, łączący projektowany na terenie gminy Ośrodek Zbioru Gazu Biszczka - Księżpol z istniejącym Ośrodkiem Zbioru Gazu Dzików i końcówką krajowego systemu przesyłu. Po wyczerpaniu zasobów złóż zasilających można będzie kontynuować zasilanie gminy gazem systemowym. Nawiązując do opracowanego programu gazyfikacji gminy zakłada się obsługę gminy w oparciu o stację redukcyjno - pomiarową I stopnia, której lokalizacja przewidziana została w Borkach na terenie gminy Księżpol. Plan zakłada kierunek przebiegu gazociągu wysokoprężnego, łączącego stację z kolektorem zdawczym. Rozprowadzenie gazu na terenie gminy odbywać się będzie przy pomocy sieci rozdzielczej średnioprężnej. Aktualnie mieszkańcy korzystają z możliwości wyposażenia w zakresie gazu bezprzewodowego.

INFRASTRUKTURA TELEKOMUNIKACYJNA

Dostępność mieszkańców gminy do infrastruktury telekomunikacyjnej systematycznie poprawia się. Dzieje się tak za sprawą rozwoju telefonii stacjonarnej (TP S.A.), jak i coraz powszechniejszego dostępu mieszkańców do usług telefonii komórkowej. Przez obszar gminy przebiega telefoniczny międzycentralowy kabel światłowodowy łączący centrale okręgową w Tarnogradzie z centralą w Biszczce. Praktycznie cały obszar gminy objęty jest zasięgiem wszystkich funkcjonujących w Polsce operatorów sieci komórkowej (GSM/GPRS).

Dostęp do internetu oferowany jest głównie przez TP S.A. oraz operatorów działających z wykorzystaniem infrastruktury TP (BEST NET). Urząd gminy, szkoły, biblioteka oraz ośrodek zdrowia mają dostęp do szerokopasmowego internetu oferowanego przez TP S.A. Trudno dokładnie oszacować liczbę osób korzystających z internetu, ale biorąc pod uwagę dosyć wysokie opłaty abonamentowe, należy sądzić, że jest to ciągle niewielki odsetek mieszkańców.

Dalszy rozwój społeczeństwa informacyjnego na terenie gminy będzie uzależniony od ograniczenia bariery ekonomicznej w dostępie do internetu oraz od efektywnego informatyzowania administracji w gminie, połączonej z procesem uświadamiania i uczenia się mieszkańców jak korzystać z usług i technologii informacyjnych.

2.2.6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Infrastruktura społeczna jest to zespół urządzeń publicznych zaspokajających potrzeby socjalne, oświatowe i kulturalne ludności. Do infrastruktury społecznej zaliczamy infrastrukturę z zakresu oświaty i wychowania, kultury, ochrony zdrowia i opieki społecznej, wypoczynku i kultury fizycznej oraz bezpieczeństwa. Od stanu infrastruktury społecznej zależy jakość życia mieszkańców i ich szanse rozwoju.

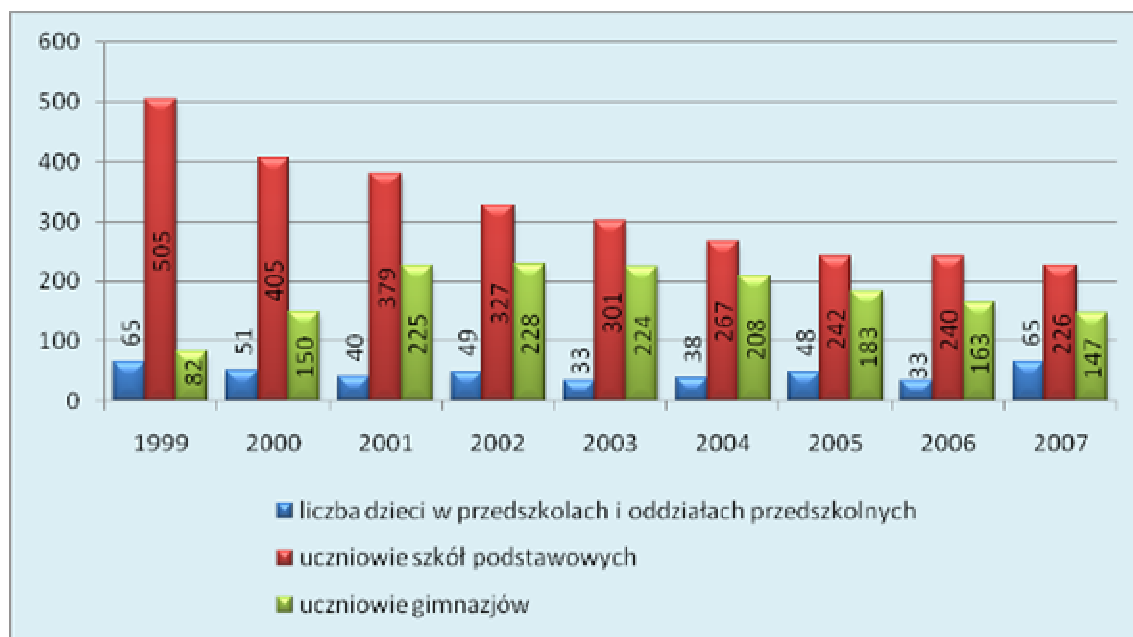
INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA

Gmina dysponuje stosunkowo dobrze rozwiniętą siecią placówek oświatowo-wychowawczych. Ogółem funkcjonuje 3 szkoły podstawowe sześcioklasowe i 1 gimnazjum. W gminie funkcjonuje jedna samodzielna placówka wychowania przedszkolnego, natomiast przy szkołach podstawowych działają 2 oddziały przedszkolne, do których łącznie uczęszcza 65 dzieci. Edukacją przedszkolną objętych jest prawie 43% populacji dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Wskaźnik ten jest wyższy niż średnia dla województwa (36%).

Infrastruktura edukacyjna jest dosyć dobrze dostosowana do liczby uczniów. Łącznie do szkół podstawowych uczęszcza 226 dzieci, zaś do gimnazjum – 147 uczniów. Średnio na jeden oddział w szkole podstawowej przypada 16 uczniów (przy 18 średnio w województwie), natomiast w gimnazjum na jeden oddział przypada 24 uczniów (taki sam wskaźnik dla województwa).

Liczba uczniów w szkołach systematycznie spada i ta tendencja będzie się utrzymywać w ciągu najbliższych lat. Kształtowanie się liczby uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach na przestrzeni ostatnich lat przedstawiono na wykresie 17.

Wykres 17. Liczba dzieci w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych oraz uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Wyposażenie szkół w komputery jest bardzo dobre (100% zarówno w szkołach podstawowych jak i w gimnazjach, przy średniej dla województwa wynoszącej odpowiednio 83% i 76%). Średnio w szkołach podstawowych przypada 7 uczniów na jeden komputer (przy 18 w kraju i 14 w województwie), natomiast w gimnazjach na jeden komputer przypada aż 18 uczniów, podczas gdy średnia dla kraju wynosi 18 uczniów, a dla województwa 17. Są to jednak wskaźniki znacznie odbiegające od tego co jest notowane w innych regionach Unii Europejskiej.

INFRASTRUKTURA SPORTOWA

Na terenie gminy znajdują się 3 sale gimnastyczne w Domu Ludowym w Bukowinie, Szkoła Podstawowa w Goździe Lipińskim oraz Samorządowym Zespół Szkolny w Biszczy. Poza tym w gminie znajdują się 2 wielofunkcyjne boiska o sztucznej nawierzchni w Biszczy i Goździe Lipińskim oraz zespół boisk przy Szkole Podstawowej w Bukowinie i stadion do gry w piłkę nożną w Biszczy.

W najbliższych latach należy zatem zadbać o pełne wyposażenie szkół podstawowych i gimnazjalnych w infrastrukturę sportową oraz podjąć działania na rzecz większego wykorzystania istniejącej bazy sportowej przez mieszkańców gminy. Powinno to się odbywać między innymi poprzez dalszy rozwój aktywnie działających w gminie klubów sportowych.

INFRASTRUKTURA KULTURY

W skład gminnej infrastruktury kultury wchodzi Gminny Ośrodek Kultury, który w chwili obecnej posiada dwie świetlice: w Bukowinie i na Osiedlu Mieszkaniowym „Iskra” w Biszczu oraz 3 świetlice środowiskowe. GOK prowadzi różnego rodzaju koła zainteresowań takie jak: szachowe, strzeleckie, teatralne, plastyczne, grupę rekonstrukcji historycznej. W czasie ferii zimowych i wakacji letnich ośrodki oferują dzieciom i młodzieży szereg konkursów plastycznych i czytelniczych, naukę tańca, gry i zabawy ruchowe, bale przebierańców, bezpłatne korzystanie z pracowni komputerowej, grę w bilard i piłkarzyki.

Przy GOK-u działają zespoły wokalne: od 1988 r. „Rutyna z Biszczu”, od 2002 r. zespoły śpiewacze KGW z Biszczu II i Bukowiny oraz orkiestra dęta.

Do największych imprez kulturalnych odbywających się na terenie gminy należą:

- Powiatowy Przegląd Kolęd i Pastoralek,
- Dzień Kobiet,
- Konkurs i wystawa Wielkanocna,
- Konkursy Recytatorskie,
- Obchody 3 Majowe,
- Dzień Matki,
- Dni Miodu i Pieroga Biłgorajskiego,
- Dożynki Gminne,
- Dni Ekologii,
- Konkurs poetycki,
- Piękno Ziemi Biszczańskiej ukazane w poezji,
- Obchody Święta Niepodległości.
- Europejskie Dni Dziedzictwa,
- Dni Miejscowości,
- Międzyregionalny Festiwal Sztuki Ludowej.

Ważną rolę w szerzeniu działalności kulturalno-oświatowej w gminie pełnią 2 biblioteki publiczne. Placówki te dysponują już znacznym księgozbiorem ocenianym na prawie 15,6 tys. woluminów. Niestety mieszkańcy dosyć niechętnie korzystają z możliwości wypożyczania książek. Ogólnie w placówkach bibliotecznych zarejestrowanych jest około 513 czytelników, czyli 13% społeczeństwa, przy średniej dla województwa wynoszącej 18,5%. Jeden czytelnik w ciągu roku wypożycza średnio 14 książek, podczas gdy w województwie średnia wypożyczeń wynosi 19 książek.

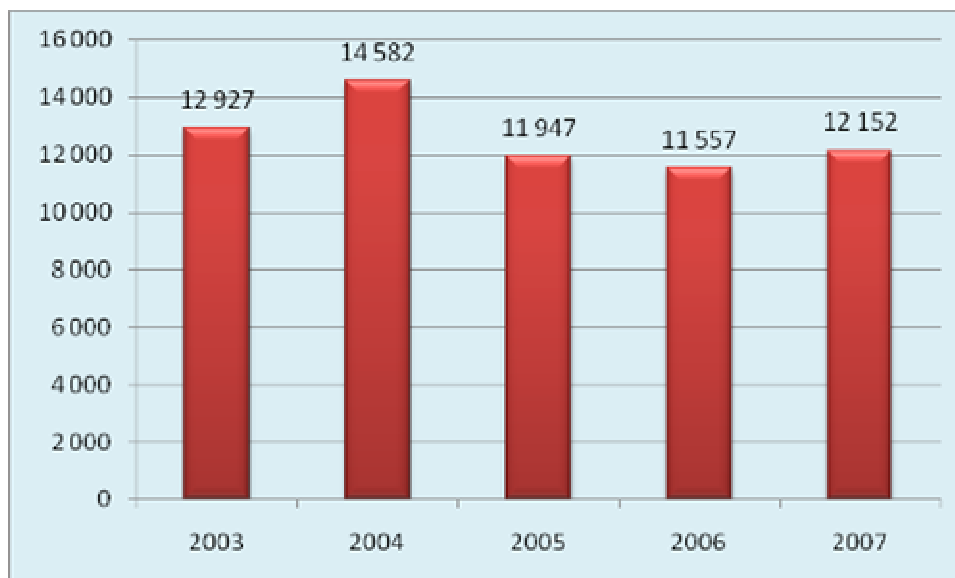
Ważną funkcję kulturalną w życiu mieszkańców gminy pełnią również świetlice wiejskie oraz remizy strażackie funkcjonujące przy jednostkach Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP). Na terenie gminy działa 5 jednostek OSP w tym wszystkie typu S (samochód). Do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego należą 1 jednostka w miejscowości Biszczu I.

W świetlicach najczęściej koncentruje się życie lokalnej społeczności, stanowią one również doskonałe narzędzie do mobilizowania (szczególnie młodych ludzi) do aktywności społecznej. Dlatego należy zadbać o właściwe funkcjonowanie świetlic wiejskich i ich doposażenie w niezbędny sprzęt i środki.

INFRASTRUKTURA OCHRONY ZDROWIA I OPIEKI SPOŁECZNEJ

Dostęp mieszkańców gminy do usług medycznych jest dosyć dobry. Większość mieszkańców korzysta z usług medycznych w Biłgoraju. Na terenie gminy działają 2 zakłady opieki zdrowotnej (niepubliczne), w których w 2007 roku udzielono 12,1 tys. porad.

Wykres 18. Liczba przyjęć w poradniach lekarskich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Na terenie gminy działa jedna apteka. Mieszkańcy gminy Biszczka mogą korzystać z jednego prywatnego gabinetu dentystycznego.

W gminie działa Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, z usług którego korzysta około 14,6% ludności gminy. Do głównych form opieki społecznej należą świadczenia pieniężne (w tym zasiłki rodzinne), świadczenia rzeczowe. Głównymi powodami przyznania pomocy społecznej są: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (6,46%), bezrobocie (6,36%), ubóstwo (7,72%), alkoholizm (1,53%), niepełnosprawność (4,05%) oraz długotrwała lub ciężka choroba (6,76%).

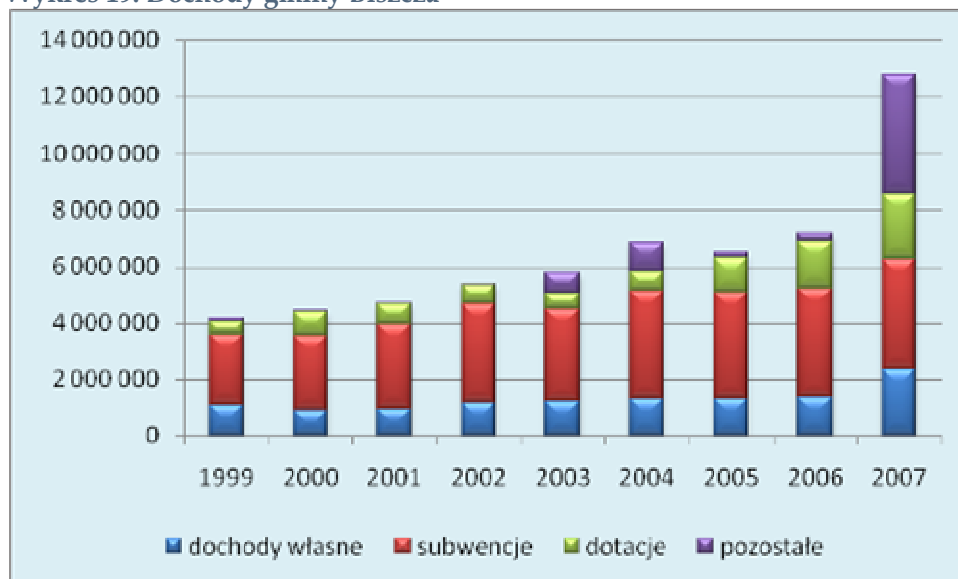
2.2.7. JAKOŚĆ RZĄDZENIA W GMINIE

Zdolność gminy do skutecznego rządzenia i przewyższania problemów rozwojowych stanowi obecnie jedno z głównych wyzwań samorządów lokalnych w Polsce. W niniejszej analizie skoncentrowano się na krótkim omówieniu trzech najważniejszych czynników decydujących o jakości rządzenia w gminie, tj.: zdolności inwestycyjnej gminy, zaangażowania kapitału społecznego w proces rządzenia gminą oraz stosowanych praktyk planowania strategicznego i promowania gminy na forum krajowym i międzynarodowym.

ANALIZA ZDOLNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY

Zdolność gminy do inwestowania uzależniona jest głównie od wielkości dochodów oraz struktury wydatków w budżecie gminy. W ciągu ostatnich lat można zaobserwować stały wzrost dochodów gminy Biszczka. Wielkość tych dochodów w roku 2007 wyniosła nieco ponad 12,8 mln zł i wzrosła w porównaniu z rokiem 2003 o prawie 124%. Głównymi składnikami dochodów budżetu gminy są wpływy z subwencji (30,5%) i dotacje celowe z budżetu państwa (13,3%). Dochody własne stanowią ok. 18% i ich udział w dochodach ogółem wzrasta.

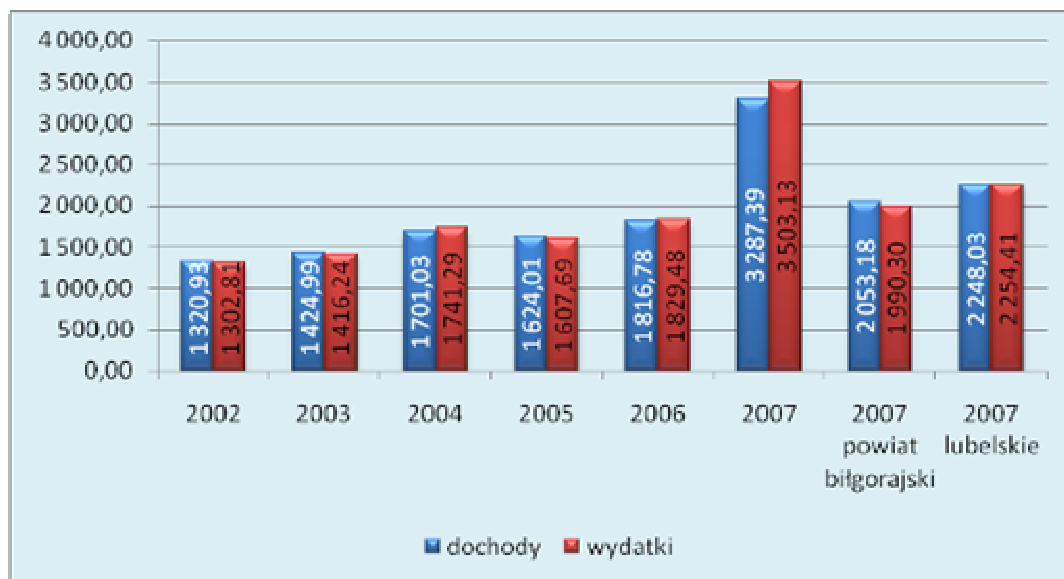
Wykres 19. Dochody gminy Biszczka

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Pomimo obserwowanego stałego wzrostu dochodów w budżecie gminy, ich wielkość w przeliczeniu na jednego mieszkańca jest dość wysoka i kształtuje się na poziomie około 3 287 zł (przy średniej dla województwa wynoszącej około 2 248 zł).

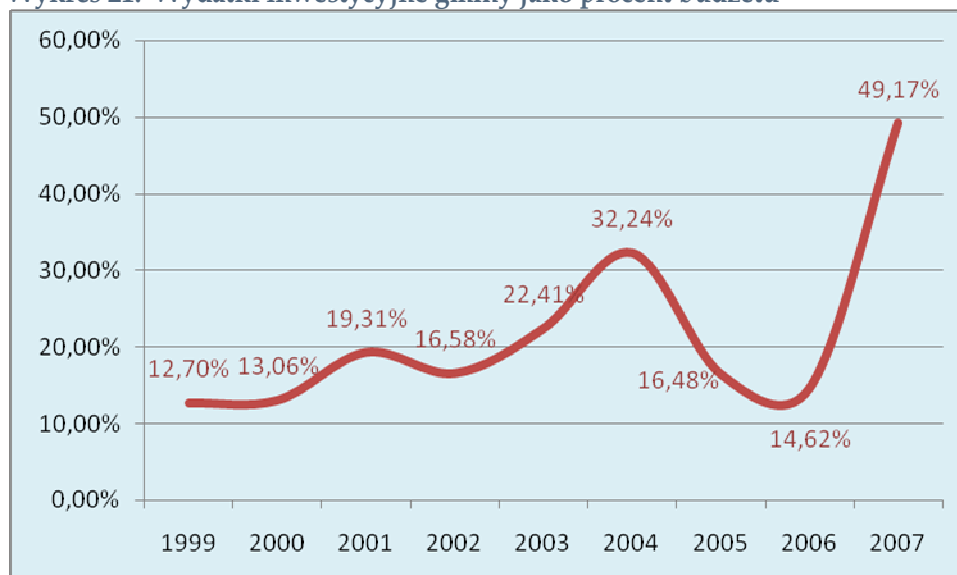
Wykres 20. Dochody i wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Stosunkowo korzystnie kształtuje się struktura wydatków w budżecie gminy. Szacuje się że ponad 35% wydatków budżetu gminy stanowią wydatki bieżące jednostek budżetowych (z czego ponad 62% przeznaczają się na wynagrodzenia pracownicze, a niecałe 19% na zakup materiałów i usług). W 2007 roku wydatki inwestycyjne kształtowały się na poziomie powyżej 49% budżetu gminy. Ich udział w wydatkach ogółem gminy jest znacznie wyższy niż średnia dla województwa (16%).

Wykres 21. Wydatki inwestycyjne gminy jako procent budżetu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Stosunkowo wysoka zdolność inwestycyjna gminy przekłada się na efektywność pozyskiwania środków ze źródeł zewnętrznych. W latach 2000-2006 na działania inwestycyjne udało się gminie pozyskać środki na poziomie 7,3 mln zł. Głównym

źródłami dofinansowania były takie programy jak: SAPARD (1,6 mln zł), Sektorowy Program Operacyjny (0,15 mln zł), Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (5,5 mln zł).

JAKOŚĆ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO GMINIE

Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania wspólnotą gminną jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego rządzenia na poziomie lokalnym. Zwykle kapitał społeczny oceniany jest w takich kategoriach jak: aktywność obywatelska (mierzona między innymi udziałem w wyborach i organizacjach społecznych), zaradność mieszkańców (połączona z chęcią współpracy i pomagania innym np. w ramach pomocy dobrosąsiedzkiej), poziom wzajemnego zaufania i bezpieczeństwa mieszkańców (również socjalnego), religijność oraz niski poziom występowania patologii społecznych.

Trudno jest jednoznacznie ocenić jakość kapitału społecznego w gminie. Wydaje się, że gmina posiada znaczne zasoby kapitału społecznego, które wymagają jednak dalszego uaktywnienia i rozwoju. Za takim stwierdzeniem przemawiają następujące argumenty:

- Niewielki udział radnych z wykształceniem wyższym (13%); 6% radnych posiada wykształcenie podstawowe,
- Stosunkowo wysoki stopień zaangażowania mieszkańców gminy w życie społeczno-kulturalne (np. wzrastający stopień korzystania z księgozbiorów bibliotecznych, dość duża ilość działających zespołów ludowych, itd.)
- Spora aktywność obywateli w wyborach (niecałe 45% frekwencja w ostatnich wyborach samorządowych).
- Stosunkowo mała ilość aktywnie działających organizacji pozarządowych na terenie gminy (8 organizacji zarejestrowanych w KRS, co daje około 2 organizacji na 1 000 mieszkańców, przy wskaźniku 2,2 dla województwa),

PRAKTYKA PLANOWANIA STRATEGICZNEGO I PROMOWANIA GMINY

O jakości rządzenia w gminie decyduje w dużym stopniu praktyka planowania strategicznego i jakość przygotowywanych dokumentów. Gmina Biszczka posiada większość wymaganych prawem dokumentów strategicznych. Ogólna polityka rozwoju gminy prowadzona jest w oparciu o Program Strategicznego Rozwoju Gminy Biszczka opracowanego w 2001 roku i uszczegółowiony w 2004 roku w postaci Planu rozwoju lokalnego na lata 2004-2006 z perspektywą na lata 2007 -2013. Polityka w zakresie planowania przestrzennego prowadzona jest na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Biszczka z 2004 roku, zaś sprawy związane z ochroną środowiska zostały szczegółowo uregulowane w dwóch dokumentach strategicznych, tj.: Program ochrony środowiska na lata 2008-2012 oraz Program usuwania wyrobów zawierających azbest na lata 2008-2012. Kwestie związane z polityką społeczną zostały ujęte w Strategii rozwiązywania problemów społecznych na lata 2008-2013.

Działalność promocyjna gminy jest prowadzona na dość szeroką skalę. Gmina posiada stronę internetową. Urząd Gminy wydał dwa foldery promocyjne: „Zbiornik Wodny Biszczka-Żary” oraz „Gmina Biszczka”. Ponadto prowadzona jest współpraca międzynarodowa z gminą Povorsk na Ukrainie, w ramach której organizowanych jest szereg imprez kulturalnych tj. „Przegląd kolęd i pastorałek polskich i ukraińskich”, „Dni miodu i pieroga biłgorajskiego”, zawody sportowe z udziałem młodzieży z Biszczki i Povorska, „Dożynki” oraz dwie konferencje pt. „Techniki miodowe wczoraj i dziś” i „U Nas i u Was”. W przyszłych działaniach należy dążyć do zwiększenia aktywności gminy w zakresie promocji i współpracy międzynarodowej.

2.3. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest podsumowaniem mocnych i słabych stron gminy wynikających z uwarunkowań wewnętrznych oraz szans i zagrożeń zdeteminowanych w dużej mierze przez czynniki zewnętrzne.

Mocne strony

- Korzystna lokalizacja gminy
- Dobre warunki do rozwoju turystyki i rekreacji (zbiornik wodny Biszczka-Żary, w przyszłości planowane uzdrowisko)
- Dość duża lesistość (lasy sosnowe)
- Bogactwo runa leśnego,
- Specyficzny mikroklimat,
- Złoża wód mineralnych chlorkowo-sodowych z zawartością składników farmakodynamicznych (brom, jod, magnez)
- Bogate złoża czystego, wysokoenergetycznego gazu ziemnego,
- Bardzo dobrze rozwinięta gospodarka leśna,
- Wysoka kultura gospodarstw rolnych,
- Bogate dziedzictwo kulturowe (liczne zabytki i miejsca historyczne),
- Dobra baza do rozwoju przetwórstwa żywności (w tym żywności ekologicznej),
- Dobrze rozwinięta sieć drogowa,
- Dostępność terenów pod działalność gospodarczą (w tym rekreację i turystykę) oraz budownictwo mieszkaniowe
- Aktywność społeczna i kulturalna mieszkańców,
- Dość dobrze rozwinięta infrastruktura edukacyjna i sportowa,
- Prowadzenie działań w zakresie promocji gminy (strona internetowa)

Słabe strony

- Niska jakość kapitału ludzkiego (apatia i niechęć do rozwiązywania własnych problemów, zbyt duża zależność od pomocy społecznej),
- Niski poziom rozwoju infrastruktury turystycznej,
- Słabo rozwinięty sektor działalności pozarolniczej,
- Niski standard nawierzchni dróg,
- Słabo rozwinięta infrastruktura kanalizacyjna i gazowa,
- Brak wystarczającego zaplecza do skupu i przetwarzania produktów rolnych, niska dochodowość gospodarstw rolnych

Szanse

- Wykorzystanie szans rozwoju gminy i jej społeczności wynikających z dostępnych programów Unii Europejskiej,
- Włączenie się gminy w ogólnoeuropejski nurt rozwoju turystyki (budowa niezbędnej infrastruktury, rozwój miejscowych produktów turystycznych, promocja w układzie sieciowym, itd.),
- Modernizacja i postępująca specjalizacja rolnictwa, w tym rozwój rolnictwa niszowego (np. rolnictwa ekologicznego, rolnictwa produkującego na potrzeby sektora produkującego energię odnawialną),
- Rozwój społeczeństwa informacyjnego (dostęp mieszkańców do informacji, wiedzy i zatrudnienia).
- Członkostwo w Lokalnej Grupie Działania „Ziemia Biłgorajska”

Zagrożenia

- Niewiara i niechęć mieszkańców do poprawy swojej sytuacji życiowej (połączona ze zwiększającą się zależnością mieszkańców od pomocy socjalnej),
- Odpływ ludności do większych ośrodków i za granicę.
- Negatywne procesy demograficzne (starzenie się społeczeństwa, malejący przyrost naturalny).
- Obniżanie się konkurencyjności gminy spowodowane między innymi niskim standardem infrastruktury, niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości i turystyki.

3. WIZJA STRATEGICZNEGO ROZWOJU GMINY

Przy określaniu wizji rozwoju gminy wziętą pod uwagę następujące czynniki:

- uwarunkowania zewnętrzne, czyli otoczenie zewnętrzne rozwoju gminy zdefiniowane w analizie SWOT jako potencjalne szanse i zagrożenia,
- uwarunkowania wewnętrzne, określone w analizie SWOT jako mocne i słabe strony gminy,
- obowiązujące dokumenty strategiczne, zarówno te na poziomie gminy, jak i wyższym – na poziomie województwa i kraju,
- kompetencje samorządu gminnego, które stanowią punkt wyjścia do określenia działań i kluczowych projektów dla rozwoju gminy,
- instrumenty i programy finansowe, dostępne dla gminy w ramach obecnej perspektywy Unii Europejskiej,
- konsultacje społeczne, przeprowadzone w formie warsztatów i badań ankietowych (wyniki zostały omówione w Załączniku 1).

Z przeprowadzonej analizy SWOT wynika, że gmina Biszczka boryka się z wieloma poważnymi problemami rozwojowymi. Ogólnie można stwierdzić, że problemy te są typowe dla wielu gmin wiejskich w Polsce i dotyczą głównie niedorozwoju podstawowej infrastruktury technicznej oraz niskiej jakości kapitału ludzkiego. Czynniki te mają decydujący wpływ na słabo funkcjonującą gospodarkę lokalną, zdominowaną w dużym stopniu przez rozdrobnione i niedochodowe rolnictwo oraz słabo rozwiniętą przedsiębiorczość pozarolniczą. Z kolei słabo funkcjonująca gospodarka nie jest w stanie zapewnić mieszkańcom wystarczającej ilości miejsc pracy, przez co sytuacja materialna i jakość życia wielu gospodarstw domowych uzależniona jest w zbyt dużym stopniu od dochodów socjalnych.

Z drugiej strony gmina dysponuje znaczącymi atutami, które jeśli zostaną we właściwy sposób wykorzystane, mogą doprowadzić do uruchomienia pozytywnych mechanizmów rozwoju gminy. Atuty te to przede wszystkim czysta i różnorodna przyroda, dobre warunki do produkcji wysokiej jakości żywności oraz znaczne zasoby zdolnych do pracy ludzi.

PRZYJĘTA LOGIKA STRATEGICZNYCH DZIAŁAŃ

Kluczem do zmiany niekorzystnej sytuacji w gminie powinno być przede wszystkim **ukierunkowanie działań na aktywizację lokalnej gospodarki i turystyki**. Powinno to się odbywać poprzez lepsze wykorzystanie zasobów wewnętrznych gminy, tkwiących chociażby w sektorze rolnym, jak i pozarolnym – na przykład poprzez aktywne wspieranie lokalnej przedsiębiorczości. W swoich strategicznych działaniach gmina powinna również zadbać o poprawę swojej atrakcyjności, po to aby zwiększyć szanse na przyciąganie potencjalnych inwestorów i turystów z zewnątrz. Dlatego też należy dążyć przede wszystkim do poprawy stanu infrastruktury drogowej i wodno-kanalizacyjnej oraz stworzenia terenów inwestycyjnych do rozwoju przedsiębiorczości związanej głównie z rekreacją,

turystyką drobną przedsiębiorczością (w tym rozwój przemysłu drzewnego i usług rynkowych). Działaniom tym powinna towarzyszyć aktywna promocja gminy oraz poprawa efektywności zarządzania gminą, prowadząca między innymi do jak najlepszego wykorzystywania środków unijnych skierowanych na rozwój samorządów lokalnych w Polsce.

Drugim pożądanym kierunkiem rozwoju gminy powinno być **doprowadzenie do poprawy atrakcyjności inwestycyjnej**, po to aby zwiększyć szanse na przyciąganie potencjalnych inwestorów i turystów z zewnątrz. Dlatego też należy dążyć przede wszystkim do poprawy stanu infrastruktury drogowej i kanalizacyjnej oraz przygotowania terenów inwestycyjnych do rozwoju przedsiębiorczości związanej głównie z rekreacją i turystyką. Działaniom tym powinna towarzyszyć aktywna promocja gminy oraz poprawa efektywności zarządzania gminą, prowadząca między innymi do jak najlepszego wykorzystywania środków unijnych skierowanych na rozwój samorządów lokalnych w Polsce.

W strategicznych działaniach gmina powinna również zadbać o **poprawę rozwoju społeczeństwa obywatelskiego**. Lepsza jakość kapitału ludzkiego i społecznego wpłynie korzystnie na ogólną atrakcyjność gminy oraz wywoła dodatkowe mechanizmy rozwojowe. Środkiem do osiągnięcia tego celu powinny być nie tylko inwestycje w rozwój infrastruktury społecznej, ale również – a może przede wszystkim – działania nakierowane na podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców oraz mobilizowanie ich do większej aktywności społecznej.

Należy oczekiwać, iż pozytywne zmiany, jakie zajdą w wyniku realizacji szeregu działań nakierowanych na rozwój gospodarki i zasobów ludzkich, przyczynią się w dłuższej perspektywie czasu do poprawy jakości życia mieszkańców, co jest celem nadrzędnym niniejszej strategii. Uproszczoną logikę strategicznych działań przedstawiono w układzie graficznym poniżej.

POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

**Aktywizacja
lokalnej
gospodarki i
turystyki**

**Rozwój
infrastruktury
poprawiającej
atrakcyjność
gminy**

**Rozwój
społeczeństwa
obywatelskiego**

Obszary działań:
sektor rolny,
przedsiębiorczość
pozarolnicza,
turystyka promocja,
jakość rządzenia

Obszary działań:
infrastruktura
techniczna,
turystyczna, tereny
inwestycyjne,
promocja,

Obszary działań:
infrastruktura
społeczna,
wyszkolenie
i kwalifikacje,
kultura
i sport, zdrowie
i bezpieczeństwo

POŻĄDANY STAN ROZWOJU GMINY

Zakłada się, że w wyniku wdrożenia działań zaproponowanych w niniejszej strategii, nastąpi zauważalna poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie. Poniżej dokonano krótkiej projekcji pożądanego stanu rozwoju gminy, do jakiego należy dążyć wdrażając poszczególne elementy strategii.

Oczekuje się, że gmina Biszczka w roku 2015 będzie:

- bardziej atrakcyjnym miejscem do zamieszkania,
- bazą rekreacyjną i uzdrowiskową dla mieszkańców pobliskich miast, uczestników spotkań międzynarodowych, myśliwych i turystów,
- dysponowała lepiej rozwiniętą gospodarką lokalną, charakteryzującą się większą ilością miejsc pracy i bardziej efektywnym rolnictwem,
- miała bardziej wykształconych i aktywnych społecznie mieszkańców,
- borykała się z mniejszym poziomem ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Sposób i zakres monitorowania zakładanych zmian został szczegółowo przedstawiono w rozdziale dotyczącym systemu monitorowania realizacji strategii.

4. MISJA ORAZ CELE STRATEGII

W niniejszej strategii obowiązuje hierarchiczny układ celów strategii, składający się z trzech poziomów:

- **misji strategii**, stanowiącej swego rodzaju cel nadrzędny działań strategicznych,
- **celów strategicznych**, pozwalających na strategiczne ukierunkowanie działań gminy w dłuższym horyzoncie czasowym,
- **celów operacyjnych**, uszczegółwiających cele strategiczne i będących podstawą do zaplanowanych działań realizacyjnych.

MISJA STRATEGII

Misja rozwoju gminy wskazuje na cel nadrzędny, do którego należy dążyć realizując poszczególne elementy strategii. Zwykle misja formułowana jest w sposób ogólny i adresowana jest do ogółu osób zamieszkujących daną gminę. W niniejszym dokumencie przyjęto następujące sformułowanie misji rozwoju dla gminy Biszczka:

Misją gminy Biszczka jest poprawa jakości życia w gminie poprzez aktywizację gospodarczą i społeczną mieszkańców.

CELE STRATEGII

Misja będzie możliwa do spełnienia dzięki realizacji następujących celów strategicznych (CS):

CS 1: Aktywizacja lokalnej gospodarki i turystyki

CS 2: Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność gminy

CS 3: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Jak już wcześniej wskazano, niezbędnym warunkiem poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie jest lepiej funkcjonująca gospodarka lokalna. Od jej rozwoju – zarówno w sferze rolnej, jak i pozarolnej – zależą w dużym stopniu źródła dochodów mieszkańców. Obecnie efektywność lokalnej gospodarki jest bardzo ograniczona, czego przejawem są niskie dochody mieszkańców oraz duży poziom bezrobocia, również tego, ukrytego w rozdrobnionych i mało dochodowych gospodarstwach rolnych. Brak możliwości zatrudnienia powoduje, że duży odsetek osób utrzymuje się ze źródeł niezarobkowych oraz jest zmuszonych korzystać z różnych form opieki społecznej. Niskie lub brak stałych źródeł utrzymania wpływają negatywnie na ogólne warunki życia mieszkańców, a także często prowadzą do licznych zjawisk patologii i wykluczenia społecznego.

Niestety nie da się zbudować podstaw dobrze funkcjonującej gospodarki bez poprawy jakości kapitału ludzkiego i społecznego w gminie. Z analizy SWOT wynika, że jakość kapitału ludzkiego jest dosyć niska i jest jednym z głównych czynników ograniczających rozwój gminy. Ogólnie niskie wykształcenie mieszkańców, a także brak wiedzy i kluczowych kwalifikacji, powoduje, że duży odsetek mieszkańców ma niewielkie szanse na znalezienie zatrudnienia lub założenia własnej działalności gospodarczej. Prowadzi to do ogólnej apatii i niewiary we własne możliwości. Przejawem tego jest niska aktywność obywatelska i niechęć mieszkańców do samoorganizowania się i działania na rzecz społeczności lokalnej.

Wyżej wymienione słabości i bariery będą mogły być w znacznym stopniu ograniczone poprzez działania operacyjne zaproponowane w ramach przyjętych celów strategicznych. W strategii przewidziano realizację następujących celów operacyjnych (CO), w ramach poszczególnych celów strategicznych:

CS 1: Aktywizacja lokalnej gospodarki i turystyki

CO 1.1 Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych

CO 1.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości i turystyki

CS 2: Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność gminy

CO 2.1 Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną gminy

CO 2.2 Ochrona i zapobieganie degradacji środowiska naturalnego

CS 3: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

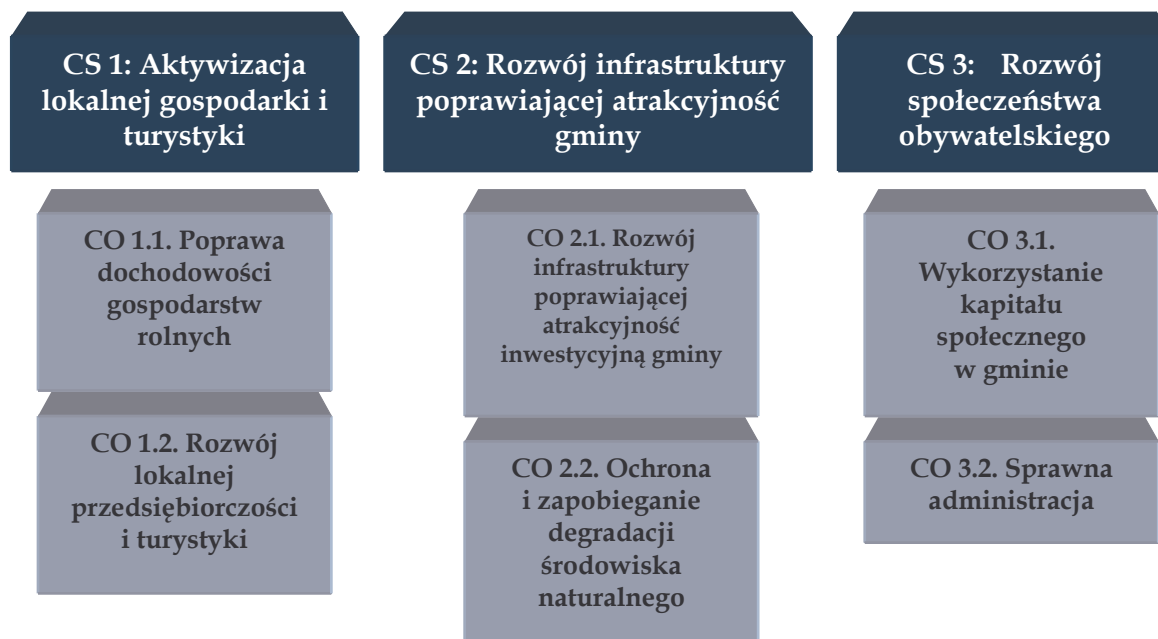
CO 3.1 Wykorzystanie kapitału społecznego w gminie

CO 3.2 Sprawna administracja

Cele operacyjne nie mają układu hierarchicznego i będą realizowane równocześnie, w zależności od dostępnych źródeł finansowania oraz zaangażowania się poszczególnych instytucji i podmiotów we wdrażanie strategii.

Przyjęty układ celów jest w pełni zgodny z priorytetami strategicznymi Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007-2015, a także wpisuje się w strukturę celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020. Uwzględnia również obowiązujące dokumenty strategiczne na poziomie gminnym, tj.: *Plan gospodarki odpadami dla gminy Biszczka na lata 2008 -2012 oraz Program usuwania wyrobów zawierających azbest na lata 2008-2012.*

**Misją gminy Biszczka jest poprawa jakości życia
w gminie poprzez aktywizację gospodarczą
i społeczną mieszkańców**

GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ W RAMACH CELÓW OPERACYJNYCH

Zaproponowane cele operacyjne będą wdrażane poprzez zestaw działań i kluczowych projektów, zidentyfikowanych i zaakceptowanych przez Radę Gminy w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym, będącym nieodłącznym elementem systemu wdrażania strategii. Poniżej dokonano krótkiej charakterystyki celów operacyjnych, wskazując jednocześnie na główne kierunki działań w obrębie poszczególnych celów oraz typy projektów, możliwych do sfinansowania ze źródeł krajowych i zagranicznych. Z uwagi na fakt, że nie wszystkie zidentyfikowane zadania inwestycyjne będą mogły być sfinansowane z budżetu gminy lub źródeł zewnętrznych, dla niektórych rodzajów inwestycji podano strategiczne kryteria, jakimi należy się kierować dokonując wyboru projektów do realizacji.

Cel strategiczny 1: Aktywizacja lokalnej gospodarki i turystyki

CO 1.1 Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych

Rolnictwo w gminie Biszczka jest i pozostanie podstawowym źródłem utrzymania dla większości mieszkańców gminy. Sektor ten cechuje się jednak coraz niższymi dochodami i jest w dużym stopniu zdominowany przez dość małe i słabo wyposażone gospodarstwa rolne. Gospodarstwa te produkują głównie na własne potrzeby i w dużym stopniu uzależnione są od dochodów socjalnych (tj. emerytur, rent i dopłat bezpośrednich).

Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych będzie jednym z podstawowych warunków zwiększenia efektywności lokalnej gospodarki. Z jednej strony rynek i konkurencja będzie wymuszała zaprzestanie działalności wielu gospodarstw rolnych, z drugiej zaś będzie następował powolny proces konsolidacji i specjalizacji sektora rolnego w gminie. Ważne jest, aby działania wynikające ze niniejszej strategii mogły nie tylko łagodzić trudne procesy restrukturyzacyjne zachodzące w rolnictwie, ale również przyczyniać się do zwiększenia konkurencyjności i specjalizacji gospodarstw większych, zdolnych utrzymać się na rynku i dostosować się do wymogów Wspólnej Polityki Rolnej. Należy również zadbać o rozwój gospodarstw mniejszych, szukając dla nich szans przetrwania w takich niszach jak: rolnictwo ekologiczne czy agroturystyka.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów⁵:

- podnoszenie wiedzy i kwalifikacji rolników (w tym rolników młodych) w zakresie prowadzenia gospodarstwa i jego modernizacji,
- wspieranie procesu zwiększania powierzchni gospodarstw rolnych (scalanie gruntów, przekazywanie gospodarstw za renty strukturalne, itd.),
- wspieranie procesu różnicowania działalności gospodarstw rolnych (szkolenia przekwalifikowujące, agroturystyka, produkcja surowca energetycznego, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii jak biogaz, biomasa, słońce, wiatr, przetwórstwo produktów rolnych i leśnych - rozwój przemysłu drzewnego - zalesianie gruntów rolnych, itd.)
- rozwój rolnictwa ekologicznego (zmiana metody upraw, certyfikacja produkcji, promocja, itd.)
- wspieranie instytucji otoczenia rolnictwa (zrzeszanie się rolników, grupy producenckie, infrastruktura skupu i przetwórstwa produktów rolnych, itd.)
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

---

⁵ Nie wszystkie działania realizowane w ramach tego celu operacyjnego są w kompetencjach samorządu gminnego. Strategia jednak stara się uwzględnić wszelkie działania, które kompleksowo przyczyniają się do realizacji jej celów.

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (wszystkie rodzaje działań),
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (szkolenia rolników w zakresie przekwalifikowania się na inne zawody)
- Ekofundusz (produkcja energii ze źródeł odnawialnych)
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (ekologiczne formy produkcji rolnej),
- inne.

Kryteria wyboru realizowanych projektów

Większość zaplanowanych działań w ramach tego celu będzie realizowana przez instytucje i podmioty niezależne od samorządu gminnego. Prawie wszystkie działania będą finansowane z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, w oparciu o ściśle określone kryteria. Dlatego też, głównym zadaniem władz gminnych będzie przede wszystkim promocja dostępnych działań i zachęcenie wszystkich objętych programem do skorzystania z dostępnych form pomocy na modernizację sektora rolnego.

CO 1.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości i turystyki

Z przeprowadzonych analiz wynika, że poziom rozwoju przedsiębiorczości w gminie jest dosyć niski. Wpływa to negatywnie na niskie wskaźniki zatrudnienia w sektorze pozarolniczym i w konsekwencji prowadzi do coraz większego ubożenia mieszkańców. Z drugiej strony istnieją realne szanse na rozwój sektora małej i średniej przedsiębiorczości, szczególnie w takich obszarach jak: turystyka i rekreacja, usługi na rzecz rolnictwa i leśnictwa oraz rzemiosło i mała przetwórczość. Gmina posiada znaczny potencjał do rozwoju tych sektorów i będzie miała dostęp do różnego rodzaju instrumentów wspierania małej i średniej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów:

- aktywne wspieranie istniejących i potencjalnych przedsiębiorców w pozyskiwaniu środków na rozwój,
- wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej; w tym bazy noclegowo-gastronomicznej, szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, odnowa obiektów zabytkowych i lokalnych pomników historii (zgodnie z mapą nr 3),
- odnowa miejscowości w celu poprawy warunków życia mieszkańców wsi oraz zwiększenia atrakcyjności turystycznej gminy
- rozwój lokalnych produktów turystycznych (potrawy regionalne, tradycyjne produkty rękodzielnicze, promocja łowiectwa i myślistwa, itd.),
- wykorzystanie zbiornika Biszczka-Żary jako obszaru do rozwoju turystyki wodnej,

- aktywna promocja gminy na forum krajowym i międzynarodowym,
- rozwój turystyki przejazdowej (w tym inwestycje w infrastrukturę gastronomiczną, bezpieczne parkingi, miejsca postojowe)
- rozwój ośrodka rekreacji turystyki uzdrowiskowej
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (wspieranie przedsiębiorczości pozarolniczej na obszarach wiejskich oraz odnowy wsi),
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (dotacje inwestycyjne dla małych i średnich przedsiębiorstw, rozwój infrastruktury turystycznej, współpraca międzynarodowa, promocja),
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (szkolenia i wsparcie dla przedsiębiorstw oraz osób rozpoczynających działalność gospodarczą),
- Program Rozwoju Polski Wschodniej (ścieżki rowerowe, promocja w układzie Polski Wschodniej),
- inne.

Kryteria wyboru projektów

Przy wyborze projektów do realizacji ze środków publicznych będą brane pod uwagę przede wszystkim:

- kryteria ekonomiczne (dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw, infrastruktura turystyczna),
- kryteria równości szans (dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw),
- kryteria wynikające z programu operacyjnego, w ramach którego będzie składany dany projekt do sfinansowania,
- inne.

Cel strategiczny 2: Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność gminy

CO 2.1 Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną gminy

Podstawą do poprawy efektywności lokalnej gospodarki jest dobry stan infrastruktury technicznej. Jednym z zasadniczych warunków aktywizacji gospodarczej gminy jest jej dostępność komunikacyjna. Dotyczy to zarówno pobliskich ośrodków miejskich, jak i dobrego połączenia komunikacyjnego Biszczycze ze wszystkimi miejscowościami gminy). W celu zapewnienia odpowiedniej jakości dróg należy podjąć prace modernizacyjne i remontowe wyznaczonych odcinków sieci komunikacyjnej. Brak odpowiedniej infrastruktury drogowej wpływa negatywnie

nie tylko na jakość życia mieszkańców, ale również ogranicza funkcjonowanie lokalnej gospodarki oraz obniża atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną gminy.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów:

- modernizacja wybranych elementów infrastruktury drogowej (gminnej oraz powiatowej)⁶,
- zwiększenie dostępności komunikacyjnej gminy i poprawa komunikacji wewnątrz gminy,
- informatyzacja gminy (budowa infrastruktury dostępu do Internetu oraz wspieranie rozwoju usług elektronicznych),
- przygotowanie terenów inwestycyjnych (głównie na cele turystyczne, rekreacyjne, lecznictwa uzdrowiskowego, przemysłowe, usługowe, budownictwa mieszkaniowego),
- rozwój infrastruktury społecznej (obiekty i urządzenia dla: oświaty, zdrowia, kultury, sportu, opieki społecznej itp.)
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (wszystkie rodzaje infrastruktury),
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (infrastruktura sportowa)
- Program Rozwoju Polski Wschodniej (infrastruktura szerokopasmowego internetu),
- Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych (infrastruktura drogowa),
- inne.

Kryteria wyboru projektów inwestycyjnych

Przy wyborze zadań inwestycyjnych do sfinansowania ze środków publicznych będą brane pod uwagę przede wszystkim:

- kryteria ekonomiczne (infrastruktura drogowa),
- kryteria równości szans (informatyzacja),
- kryteria wynikające z programu operacyjnego, w ramach którego będzie składany projekt do sfinansowania,
- inne.

---

⁶ Realizacja projektów w zakresie modernizacji dróg powiatowych możliwa będzie na podstawie odpowiedniej umowy pomiędzy gminą i powiatem.

CO 2.2 Ochrona i zapobieganie degradacji środowiska naturalnego

Słabo rozwinięta infrastruktura ochrony środowiska wpływa na obniżenie atrakcyjności danego obszaru zarówno pod względem gospodarczym jak i społecznym. Niska dostępność do ułatwień cywilizacyjnych ma negatywny wpływ na jakość życia mieszkańców. Gminę Biszczka cechują niekorzystne wskaźniki dotyczące wyposażenia terenu gminy i mieszkańców w infrastrukturę kanalizacyjną i gazową. Bez właściwej gospodarki ściekowej i odpadowej może nastąpić szybka degradacja środowiska. Na pogorszenie stanu poszczególnych elementów środowiska naturalnego wpływa również duża ilość mieszkań opalanych węglem kamiennym. Brak zbiorczej sieci kanalizacyjnej i gazowej uniemożliwi w przyszłości pełne wykorzystanie potencjału produkcji ekologicznej żywności i rozwoju turystyki.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów:

- skanalizowanie całej skoncentrowanej zabudowy (budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, sieci kanalizacyjnej i oczyszczalni ścieków),
- ochrona zasobów naturalnych (ochrona wód, gruntów i powietrza),
- zagospodarowanie, przetwarzanie i utylizacja odpadów (wprowadzenie systemu selektywnej zbiórki odpadów, włączenie się w zintegrowany system gospodarki odpadami na poziomie powiatu),
- rozwój energetyki odnawialnej (rozbudowa systemów grzewczych wykorzystujących energię słoneczną, budowa kompostowni, itp.),
- gazyfikacja wybranych obszarów gminy,
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (wszystkie rodzaje infrastruktury i energetyka odnawialna),
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (infrastruktura wodno-kanalizacyjna, gospodarki odpadami),
- Ekofundusz (infrastruktura wodno-kanalizacyjna, gospodarki odpadami),
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska (infrastruktura wodno-kanalizacyjna, gospodarki odpadami),
- inne.

Kryteria wyboru projektów inwestycyjnych

Przy wyborze zadań inwestycyjnych do sfinansowania ze środków publicznych będą brane pod uwagę przede wszystkim:

- kryteria ekonomiczne (wodno-kanalizacyjna),
- kryteria ekologiczne (infrastruktura wodno-kanalizacyjna i gazowa),

- kryteria wynikające z programu operacyjnego, w ramach którego będzie składany projekt do sfinansowania,
- inne.

Cel strategiczny 3: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

CO 3.1 Wykorzystanie kapitału społecznego w gminie

Niski poziom wykształcenia mieszkańców jest jednym z głównych czynników hamujących rozwój gminy Biszczka. Słabe wykształcenie ogranicza aktywność gospodarczą i obywatelską mieszkańców oraz często prowadzi do ubóstwa i wykluczenia społecznego. Należy zatem dążyć do podniesienia wskaźników wykształcenia mieszkańców, zarówno w systemie szkolnym, jak i pozaszkolnym poprzez różne formy kształcenia ustawicznego. Podjęte działania powinny dotyczyć szerokiej problematyki jakości kształcenia i wsparcia młodzieży (w tym młodzieży najbardziej uzdolnionej).

Ponadto o rozwoju gminy w coraz większym stopniu decydują również takie czynniki jak kultura i kapitał społeczny. Kultura pozwala na kształtowanie postaw i zachowań ludzkich oraz jest nieodłącznym elementem procesu kształcenia ludzi. Lokalne tradycje kulturowe i instytucje je promujące stanowią ponadto ważny zasób rozwoju sektora usług turystycznych. Z kolei kapitał społeczny to przede wszystkim związki między ludźmi, stopień zaufania między nimi, a także umiejętność i chęć współdziałania. Wysoki poziom kultury i kapitału społecznego wpływa na jakość rządzenia w gminie, wyzwala wśród ludzi kreatywność, a także przyczynia się do ograniczenia patologii i wykluczenia społecznego.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów:

- dostosowanie infrastruktury edukacyjnej i sportowej gminy do zmieniających się standardów i potrzeb (modernizacja budynków, dostosowanie boisk sportowych, itd.),
- podnoszenie jakości kształcenia w szkołach (doskonalenie kadr nauczycielskich, komputeryzacja i wyposażenie szkół w niezbędny sprzęt, wymiana młodzieży i współpraca międzynarodowa szkół, itd.),
- wspieranie edukacji przedszkolnej (rozwój niezbędnej infrastruktury przedszkolnej, promocja edukacji przedszkolnej wśród mieszkańców, itd.),
- wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży (zajęcia wyrównawcze, zasiłki dla rodzin najuboższych, systemy stypendialne dla młodzieży gimnazjalnej, itd.),
- promocja różnych form edukacji pozaszkolnej (kształcenie ustawiczne osób starszych, edukacja na odległość, itd.),

- rozwój instytucji kultury (modernizacja niezbędnej infrastruktury, w tym strażnic OSP i świetlic wiejskich, doposażenie w niezbędny sprzęt, wspieranie najważniejszych imprez kulturalnych, itd.),
- inne

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (infrastruktura edukacyjno-sportowa, współpraca międzynarodowa szkół),
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (podnoszenie jakości kształcenia, doskonalenie kadry nauczycielskiej, systemy stypendialne dla uczniów, doposażenie szkół w sprzęt, itd.),
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (infrastruktura kulturalna),
- Program Wspólnotowy Comenius (wymiana doświadczeń w zakresie kształcenia szkolnego na poziomie podstawowym)
- Młodzież w działaniu (współpraca młodzieży szkolnej na całym obszarze Unii Europejskiej),
- inne.

Kryteria wyboru projektów

Przy wyborze projektów do realizacji ze środków publicznych będą brane pod uwagę przede wszystkim:

- kryteria ekonomiczne i demograficzne (infrastruktura edukacyjna i sportowa)
- kryteria równości szans (systemy stypendialne),
- kryteria wynikające z programu operacyjnego, w ramach którego dany projekt będzie mógł być finansowany,
- inne.

CO 3.2. Sprawna administracja

Z przeprowadzonych analiz wynika, że poziom kapitału społecznego w gminie Biszczka jest dosyć niski. Przejawem tego jest między innymi niewielka ilość organizacji pozarządowych aktywnie działających na terenie gminy, niski poziom świadomości ekologicznej, a także ogólna niechęć i bierność mieszkańców w rozwiązywaniu wspólnych problemów. Zatem kluczem do przełamania tych wszystkich negatywnych zjawisk powinno być uruchomienie działań, które w dłuższej perspektywie zmobilizują ludzi do większej aktywności i pozwolą na oddolną realizację wspólnych inicjatyw na rzecz społeczności gminy.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów:

- aktywne wspieranie partnerstw i inicjatyw oddolnych na rzecz rozwoju gminy lub wsi (formalnych i nieformalnych), w tym zawiązanie sieci współpracy z niższym szczeblem administracji (sołectwami), stworzenie bazy dotyczącej walorów przyrodniczo-gospodarczych gminy oraz potencjału ludzkiego na poziomie sołectw, promocja aktywności społecznej (wsparcie stowarzyszeń sportowych i kulturalnych, organizacja konkursów, turniejów i zawodów aktywizujących społeczność gminy), zawiązanie współpracy międzygminnej i międzynarodowej
- prowadzenie efektywnej polityki społecznej (prowadzącej do integracji i aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem),
- zwiększanie świadomości mieszkańców wokół najważniejszych problemów rozwoju gminy (ekologia, zdrowie i bezpieczeństwo, przedsiębiorczość, integracja europejska, itd.).
- poprawa jakości rządzenia w gminie (doskonalenie kadr administracji lokalnej, rozwój współpracy ponadgminnej, planowanie strategiczne, itd.),
- aktywna promocja gminy (rozbudowa strony internetowej)
- strategiczne planowanie (stworzenie i aktualizacja dokumentów o charakterze planistycznym, w tym studium uwarunkowań, plan zagospodarowania przestrzennego, gminny program współpracy z organizacjami pozarządowymi, strategia rozwiązywania problemów społecznych)
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (współpraca międzynarodowa gminy),
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (integracja i pomoc społeczna, wspieranie partnerstw, podnoszenie świadomości mieszkańców, itd.),
- Europa dla Obywateli (promowanie idei europejskiego społeczeństwa obywatelskiego),
- inne.

Kryteria wyboru projektów

Przy wyborze projektów do realizacji ze środków publicznych będą brane pod uwagę przede wszystkim:

- kryteria równości szans (pomoc społeczna),
- kryteria wynikające z programu operacyjnego, w ramach którego dany projekt będzie mógł być finansowany.

4. SYSTEM WDRAŻANIA I FINANSOWANIA STRATEGII

Przyjęty system wdrażania bazuje przede wszystkim na wprowadzeniu szeregu działań i projektów przewidzianych do realizacji w ramach poszczególnych celów operacyjnych strategii. Część projektów została zidentyfikowana i ujęta w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym na lata 2008-2011 (Załącznik 2). Są to najważniejsze projekty inwestycyjne gminy, dla których zaplanowano dofinansowanie z budżetu gminy. Za wdrożenie tych projektów będzie odpowiadał głównie samorząd gminy, bądź jednostki mu podległe (np. placówki edukacyjne). Proces przygotowania i realizacji tych projektów będzie na bieżąco monitorowany przez Urząd Gminy, zarówno od strony finansowej, jak i technicznej.

Zakłada się, że zdecydowana większość projektów pozostanie poza ramami Wieloletniego Planu Inwestycyjnego i będzie wdrażana przez uprawnione do tego instytucje i podmioty. Zatem głównym zadaniem władz gminnych w tym zakresie będzie zidentyfikowanie i zmobilizowanie wszystkich potencjalnych projektodawców i wsparcie ich od strony szkoleniowo-informacyjnej w realizacji określonych typów projektów.

Poniżej zidentyfikowano najważniejsze instytucje i podmioty zaangażowane w proces wdrażania strategii gminy Biszczka.

GŁÓWNE INSTYTUCJE I PODMIOTY ZAANGAŻOWANE WE WDRAŻANIE STRATEGII

Główną instytucją odpowiedzialną za wdrożenie strategii jest Wójt wraz z podległym mu Urzędem Gminy. Wójt odpowiada za ogólną koordynację procesu wdrażania i monitorowania strategii. W szczególności odpowiedzialny jest za przygotowanie i wdrożenie projektów wynikających z Wieloletniego Planu Inwestycyjnego.

Instytucjami wspomagającymi Urząd Gminy w procesie wdrażania strategii są:

- Rada Gminy, która razem z radami sołectkimi powinna zadbać o promocję i właściwe zrozumienie strategii wśród społeczności lokalnej,
- Placówki szkolno-wychowawcze (szczególna ważna rola nauczycieli jako liderów lokalnych),
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Gminny Ośrodek Kultury,
- Jednostki OSP,
- Kościół,
- Organizacje pozarządowe działające na terenie gminy,
- Inne.

Instytucje partnerskie, zarządzające określonymi instrumentami i programami, w ramach których będą finansowane niektóre działania wynikające ze strategii, w tym:

- Urząd Marszałkowski (jako instytucja zarządzająca RPO WL oraz częścią działań w ramach PROW),
- Starostwo Powiatowe w Biłgoraju (dysponent części środków w ramach PROW i PO Kapitał Ludzki),
- Powiatowy Urząd Pracy w Biłgoraju,
- Powiatowy Oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Agencja Rozwoju Regionalnego,
- Inne.

Do ważnych pomiotów, które w istotny sposób będą przyczyniać się do realizacji celów strategii, należy również zaliczyć docelowe grupy beneficjentów pomocy, w tym przede wszystkim:

- przedsiębiorcy i ich związki,
- rolnicy i ich związki,
- koła gospodyń wiejskich,
- bezrobotni,
- osoby podnoszące swoje kwalifikacje.

ŚRODKI NIEZBĘDNE NA REALIZACJĘ STRATEGII

Niezmiernie trudno jest określić wielkość niezbędnych środków na realizację celów niniejszej strategii. Biorąc pod uwagę ogromne potrzeby gminy w zakresie wyposażenia w podstawową infrastrukturę techniczną i społeczną, zapotrzebowanie na realizację najważniejszych projektów inwestycyjnych w latach 2008-2011 szacowane jest na około **43 mln zł**. W tym 10 mln zł potrzebnych jest na infrastrukturę wodno-kanalizacyjną. Ponadto zapotrzebowanie na inwestycje w zakresie infrastruktury społecznej oszacowane zostały na poziomie około 4 mln zł.

Do tego dochodzi realizacja projektów nie związanych bezpośrednio z inwestycjami, ale ważnych z punktu widzenia rozwoju zasobów ludzkich czy też budowania kapitału społecznego w gminie. Określenie zapotrzebowania finansowego na tego rodzaju projekty nie jest jednak możliwe, choćby z tego względu, że obecnie nie do końca wiadomo, kto i w jakim zakresie mógłby realizować projekty o charakterze nieinwestycyjnym na terenie gminy. Można natomiast wstępnie oszacować, jakiego rzędu środki będą dostępne dla gminy na realizację tego typu projektów. Ocenia się, że w latach 2007-2013 na obszary wiejskie Lubelszczyzny trafi około **1 100 mln zł** na projekty nieinwestycyjne. Oznacza to, że średnio na mieszkańca wsi przypadnie około **950 zł**. Zakładając, że skuteczność gminy w pozyskiwaniu środków nie będzie mniejsza niż innych gmin wiejskich w województwie, gmina Biszczka w latach 2007-2015 może liczyć na środki rzędu **3,7 mln zł**. Fundusze te będą mogły być przeznaczone na projekty związane z działaniami rozwojowymi w zakresie poprawy jakości kapitału ludzkiego i społecznego.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII

Głównymi źródłami finansowania strategii będą:

- budżet gminy
- zewnętrzne środki publiczne (dostępne przede wszystkim w ramach programów finansowanych z Unii Europejskiej),
- środki z sektora prywatnego (np. w ramach projektów partnerstwa publiczno-prywatnego).

Możliwości finansowania strategii z budżetu gminy są dosyć ograniczone. Z przeprowadzonych analiz wynika, że gmina rocznie przeznaczona średnio około 20% budżetu na zadania inwestycyjne. Przy obecnym budżecie gminy kształtującym się na poziomie około 10,14 mln, są to więc środki rzędu **1,28 mln złotych**. Zakładając, że dochody budżetu gminy w ciągu najbliższych lat będą rosły średnio o 10% i utrzyma się wielkość wydatków inwestycyjnych gminy na poziomie 20% rocznie, szacuje się, że gmina w latach 2008-2015 może dysponować łącznie środkami inwestycyjnymi na poziomie około **23,2 mln zł**.

Tabela 3. Projekcja dochodów i wydatków inwestycyjnych gminy w latach 2008-15 (w mln zł)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Razem 2008-2015
Dochody ogółem	10,14	11,15	12,27	13,50	14,58	16,33	17,96	19,76	115,96
Wydatki inwestycyjne	2,03	2,23	2,45	2,70	2,97	3,27	3,59	3,95	23,19

Dostępne środki inwestycyjne gminy powinny być wykorzystywane przede wszystkim na zapewnienie współfinansowania projektów realizowanych ze środków Unii Europejskiej.

Szacuje się, że w latach 2007-2015 na gminę wiejską w województwie lubelskim przypadnie średnio około **5 300 zł** na mieszkańca. Czyli teoretycznie gmina Biszczka i jej mieszkańcy będą mieli dostęp do środków rozwojowych na poziomie około **21,05 mln zł** (czyli rocznie około 2,3 mln zł). Biorąc pod uwagę obecnie obowiązujący poziom dofinansowania projektów unijnych (15%) oraz kształtujący się poziom środków inwestycyjnych gminy, należy przypuszczać, że w okresie obowiązywania strategii nie wystąpią większe problemy z zapewnieniem współfinansowania do projektów realizowanych ze środków unijnych.

Poniżej zaprezentowano najważniejsze źródła finansowania rozwoju gminy z funduszy unijnych, ze wskazaniem ilości środków, jakie mogą być skierowane na obszary wiejskie.

Tabela 4. Najważniejsze źródła finansowania rozwoju samorządów gminnych

Lp	Nazwa programu	Instytucja	Szacowana	Szacowana
----	----------------	------------	-----------	-----------

		<i>zarządzająca</i>	<i>alokacja na województwo (w mln zł)*</i>	<i>alokacja na obszary wiejskie (w mln zł)</i>
1.	<i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)</i>	<i>Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa / Urząd Marszałkowski</i>	4 036	4 036 (100%)
2.	<i>Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (RPO WL)</i>	<i>Urząd Marszałkowski</i>	4 393	1 934 (44%)
3.	<i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL)</i>	<i>Ministerstwo Rozwoju Regionalnego / Urząd Marszałkowski</i>	1 946	194,6 (10%)
4.	<i>Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW)</i>	<i>Ministerstwo Rozwoju Regionalnego / Urząd Marszałkowski</i>	1 919	46 (2,4%)
5.	<i>Program Partnerstwa i Sąsiedztwa 'Polska-Białoruś-Ukraina'</i>	<i>Ministerstwo Rozwoju Regionalnego</i>	74	15 (20%)
RAZEM			12 368	6 226 (50%) 5 300 zł / per capita

* Alokacje przeliczono na złote po kursie 3,8 zł/euro

Oprócz funduszy unijnych, będą również istniały inne możliwości finansowania rozwoju gminy, w tym między innymi środki w ramach:

- Mechanizmów Finansowych (Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego),
- Ekofunduszu,
- Poakcesyjnego Programu Wspierania Obszarów Wiejskich,
- Szwajcarskiego Instrumentu Finansowego,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Banku Gospodarstwa Krajowego (Fundusz Poręczeń Unijnych, Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych, itd.),
- Inne.

System monitorowania jest ważnym elementem w procesie wdrażania strategii. Dane z monitoringu służą do oceny skuteczności realizowanych działań i pozwalają na bardziej efektywne wydatkowanie środków publicznych.

Zakłada się, że instytucją odpowiedzialną za ogólną koordynację i monitorowanie procesu realizacji strategii będzie Urząd Gminy w Biszczu. Zadanie to zostanie powierzone Referatowi strategii gminy i inwestycji, będą to w szczególności:

- zbieranie i przekazywanie partnerom społecznym i gospodarczym informacji o dostępnych źródłach finansowania zewnętrznego (kierowanie potencjalnych beneficjentów do odpowiednich instytucji),
- wyrażanie opinii co do zgodności proponowanych zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego z zapisami strategii,
- wydawanie opinii o zgodności planowanej inwestycji/zadania z zapisami strategii (w przypadku gdy taka opinia jest wymagana),
- inicjowanie i koordynowanie opracowania średniookresowych dokumentów programowych (np. program rozwoju bazy oświatowej, program rozwoju usług społeczeństwa informacyjnego),
- informowanie społeczności lokalnej o istnieniu strategii i obranych kierunkach rozwoju, a także o postępach i efektach jej wdrażania.

Ocena postępów we wdrażaniu strategii będzie dokonywana w cyklu rocznym i będzie oparta o zestaw bazowych wskaźników. Poniżej zaprezentowano wybrane rodzaje wskaźników, dostosowując ich charakter do rodzaju monitorowanego celu.

a) cele strategiczne:

Nazwa celu	Rodzaj wskaźnika
CS 1: Aktywizacja lokalnej gospodarki i turystyki	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podmiotów zewnętrznych, które zainwestowały na terenie gminy • Liczba nowoutworzonych przedsiębiorstw • Poziom dochodów własnych gminy • Liczba podmiotów działających w sekcji H (hotele i restauracje)
CS 2: Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Udział dróg o nawierzchni twardej (twardej ulepszonej) w długości dróg ogółem • Długość dróg • Powierzchnia terenów inwestycyjnych
CS 3: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba organizacji pozarządowych • Struktura wykształcenia mieszkańców

b) cele operacyjne:

Nazwa celu	Rodzaj wskaźnika
------------	------------------

CO 1.1 Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych	<ul style="list-style-type: none"> • Średnia wielkość gospodarstwa rolnego • Udział kierujących gospodarstwem z wykształceniem wyższym/ po kursie rolniczym/ w ilości kierujących gospodarstwami ogółem • Średni dochód z hektara przeliczeniowego • Ilość grup producenckich • Ilość instytucji otoczenia rolnictwa • Ilość/ średnia wielkość/suma dopłat rolnych • Udział gospodarstw prowadzących działalność pozarolniczą w ilości gospodarstw ogółem • Ilość gospodarstw certyfikowanych w ilości gospodarstw ogółem • Powierzchnia obszarów zalesionych
CO 1.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości i turystyki	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba gospodarstw agroturystycznych • Liczba obiektów gastronomicznych wzdłuż dróg tranzytowych • Długość szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych • Liczba turystów, w tym zagranicznych • Liczba miejsc noclegowych
CO 2.1 Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Nakłady na utrzymanie dróg • Nakłady inwestycyjne na remont i budowę dróg • Długość sieci szerokopasmowej • Liczba mieszkań wyposażonych w komputery osobiste z dostępem do Internetu • Liczba ogólnodostępnych komputerów z dostępem do Internetu
CO 2.2 Ochrona i zapobieganie degradacji środowiska naturalnego	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba mieszkań wyposażonych w niezbędną infrastrukturę sanitarno-ciepłowniczą w liczbie mieszkań ogółem (np. wodociąg, kanalizacja, CO, gaz sieciowy) • Długość czynnej sieci kanalizacyjnej • Połączenia kanalizacyjne prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania • Ilość ścieków odprowadzonych w dam3 • Ścieki oczyszczone w dam3 • Ilość odpadów komunalnych • Powierzchnia składowania odpadów • Ilość dzikich wysypisk odpadów • Ilość mieszkań wyposażonych w szamba bezodpływowe w ilości mieszkań ogółem • Ilość odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów ogółem • Ilość odpadów poddanych utylizacji w ilości odpadów ogółem
CO 3.1 Wykorzystanie kapitału społecznego w gminie	<ul style="list-style-type: none"> • Średnia punktacja z testów szóstoklasistów • Średnia punktacja z testów gimnazjalnych • Liczba zajęć pozalekcyjnych organizowanych przez szkoły oraz procent uczniów korzystających z zajęć pozalekcyjnych w liczbie uczniów ogółem • Udział uczniów uczestniczących w konkursach i olimpiadach przedmiotowych w liczbie uczniów ogółem • Udział dzieci w wieku 3-6 lat w ogóle dzieci w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych • Liczba uczniów przypadających na 1 komputer dostępny w szkole, w tym komputer z dostępem do Internetu
CO 3.2 Sprawna administracja	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba porozumień pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego • Liczba współpracujących organizacji pozarządowych • Liczba odwołań od decyzji administracyjnych • Liczba certyfikatów i wyróżnień • Liczba pracowników administracji uczestniczącej w szkoleniach • Liczba projektów finansowanych z funduszy strukturalnych i inicjatyw europejskich • Liczba odwiedzających stronę internetową • Liczba spraw załatwianych drogą elektroniczną • Liczba pobranych dokumentów ze strony www/internetowej

Dane dotyczące zaproponowanych powyżej wskaźników dostępne są w ramach oficjalnej statystyki i będą pozyskiwane z Banku Danych Regionalnych. Wskaźniki te

w większości zostały wykorzystane w części diagnostycznej, przy opisie sytuacji społeczno-gospodarczej gminy.

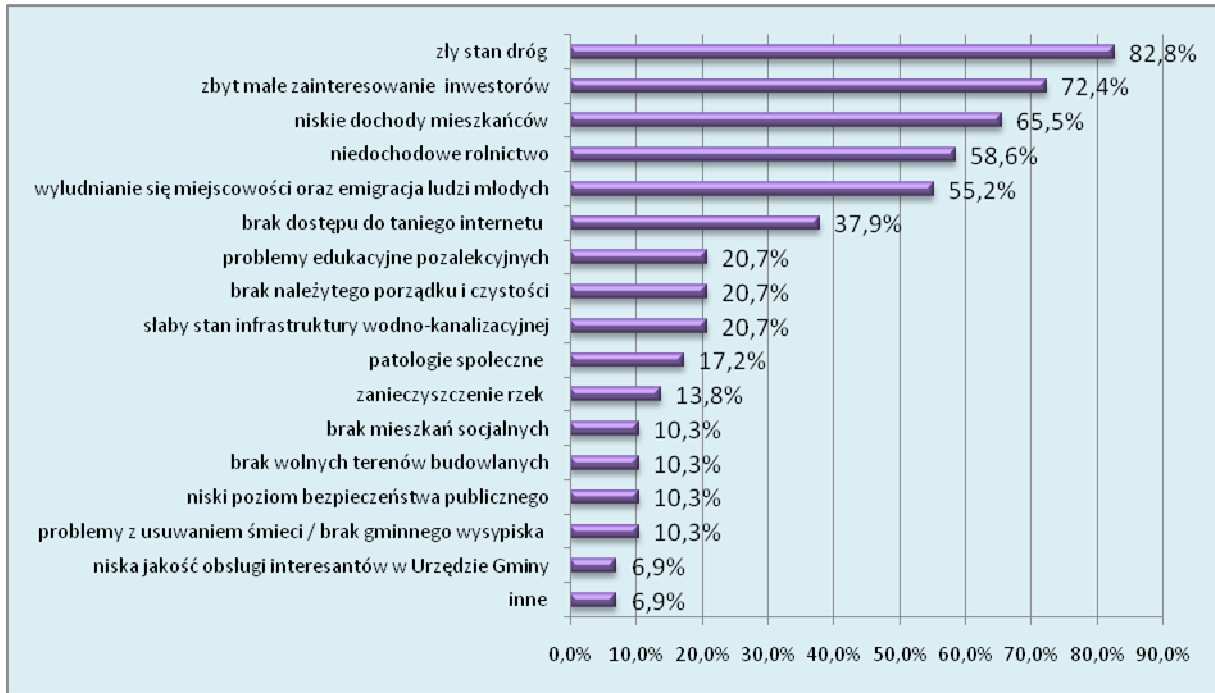
6. ZAŁĄCZNIK 1: PODSUMOWANIE REZULTATÓW PROCESU KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Konsultacje społeczne były ważnym etapem prac nad strategią. Ich głównym celem było zapoznanie władz i społeczności lokalnej z procesem aktualizacji strategii oraz zebranie opinii i uwag od mieszkańców na temat przyszłego rozwoju gminy. W trakcie konsultacji zorganizowano spotkanie robocze, w którym wzięło udział około 30 osób. Głównymi uczestnikami spotkania byli przedstawiciele władz gminy (wójt, radni, pracownicy administracji) oraz wybrani reprezentanci społeczności lokalnej (sołtysi, przedsiębiorcy, nauczyciele, koła gospodyń wiejskich, itd.).

W trakcie spotkania uczestnicy mogli zapoznać się z aktualną sytuacją społeczno-gospodarczą w gminie oraz poznać główne instrumenty finansowania rozwoju gminy w latach 2007-2013. Uczestnicy zostali również poproszeni o wypełnienie ankiety identyfikującej główne potrzeby i szanse rozwoju gminy. Ankieta składała się z pięciu pytań odnoszących się do takich zagadnień jak:

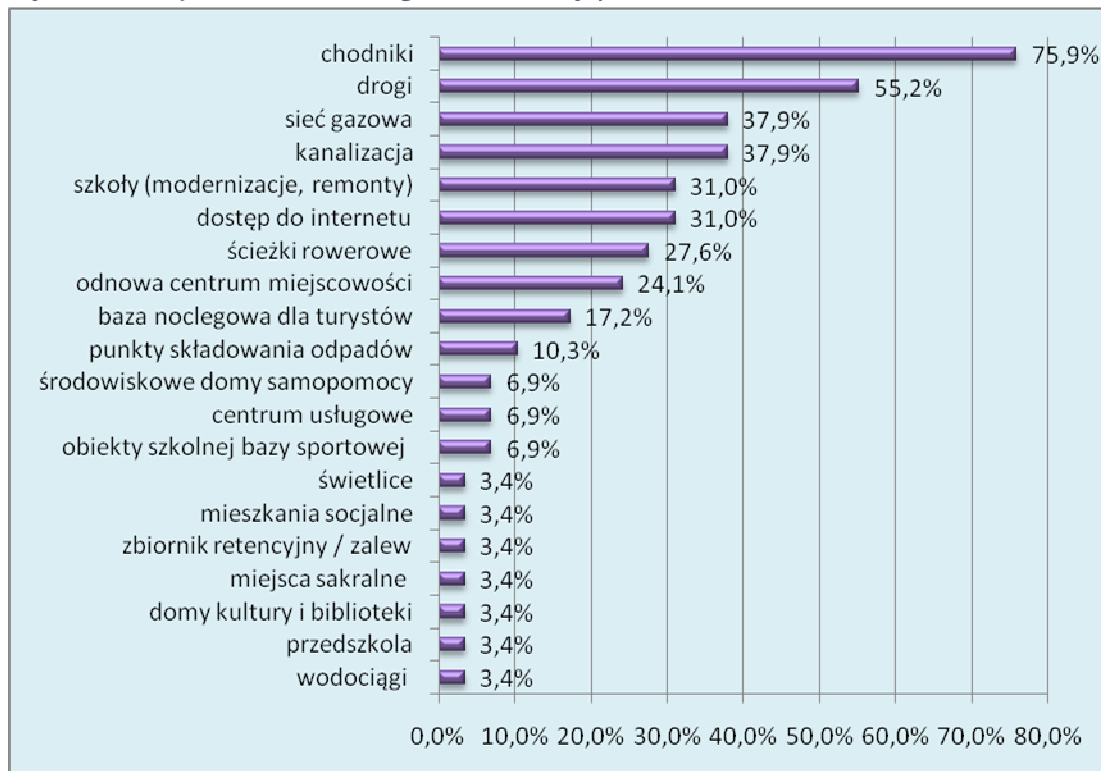
- identyfikacja pięciu głównych problemów rozwojowych gminy,
- propozycja pięciu najważniejszych inwestycji w gminie,
- wskazanie trzech najważniejszych działań nieinwestycyjnych w gminie,
- podanie trzech najważniejszych walorów gminy (wyróżniających ją na tle innych,
- zaproponowanie strategicznych kierunków rozwoju gminy.

Podczas konsultacji społecznych zaprezentowano również wstępną listę projektów inwestycyjnych, ujętych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnych na lata 2008-2011. Zgłoszone w trakcie spotkania uwagi i opinie zostały w dużym stopniu uwzględnione w końcowej wersji strategii.

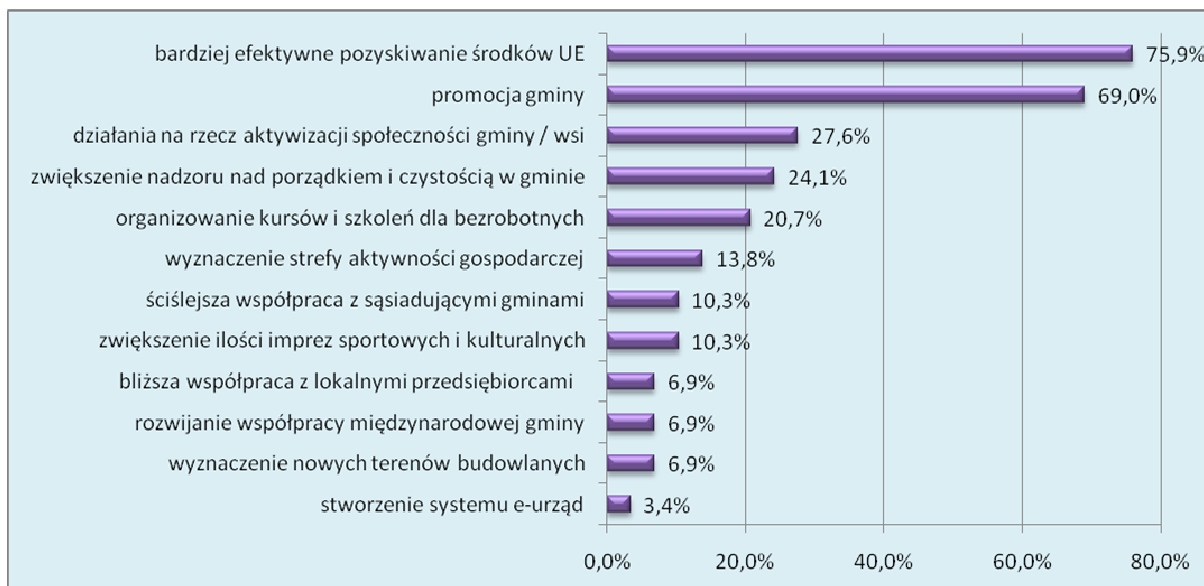

Z wskazanych problemów wynikają propozycje ich rozwiązania. Wśród inwestycji, które samorząd gminny powinien zrealizować w pierwszej kolejności wymieniano poprawę jakości sieci drogowej, sieć gazową oraz infrastrukturę kanalizacyjną. Należy również zwrócić uwagę na niskie dochody mieszkańców oraz brak dostępu do taniego internetu.

Wykres 23. Zapotrzebowanie na gminne inwestycje

Wykres 24. Zapotrzebowanie na działania samorządu

Wśród innych działań koniecznych dla przyspieszenia rozwoju gminy na pierwsze miejsce wysunęło się pozyskiwanie środków unijnych. Ważny dla mieszkańców jest również nadzór nad porządkiem i czystością oraz promocja gminy, której efektem ma być przyciągnięcie inwestorów i turystów. Jest to o tyle ważne, że wśród kierunków rozwoju gminy wymieniane jest rozwijanie turystyki (w tym agroturystyki).

Wykres 25. Główne walory gminy

Wyniki ankiet, opracowane w formie graficznej i zaprezentowane powyżej, posłużyły jako jedno z ważnych kryteriów przy wyborze strategicznych kierunków rozwoju gminy

7. ZAŁĄCZNIK 2: WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY NA LATA 2008-2011

Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI) stanowi integralną część systemu wdrażania strategii gminy. Zawiera wykaz najważniejszych projektów i zadań inwestycyjnych gminy, zaplanowanych do realizacji w pierwszym okresie obowiązywania strategii, tj. w latach 2008-2011. Zadania te wynikają z celów strategicznych strategii i ich wdrożenie przyczyni się do osiągnięcia określonych wskaźników przyjętych w systemie monitorowania strategii.

Przy wyborze zadań inwestycyjnych kierowano się następującymi kryteriami:

- wpływ realizacji danego zadania na cele strategii (głównie operacyjne),
- efektywność ekonomiczna zadania (powiązana z wpływem danej inwestycji na rozwój lokalnej gospodarki i rynku pracy),
- wielkość projektu (powyżej 30 tys. zł),
- efekt ekologiczny (wyeliminowanie bądź ograniczenie zagrożeń dla środowiska naturalnego),
- wyniki badań ankietowych społeczności lokalnej,
- zdolność gminy do zapewnienia współfinansowania na wybrane do realizacji zadania,
- możliwość współfinansowania inwestycji ze źródeł zewnętrznych.

Z uwagi na fakt, że na obecnym etapie prac trudno przewidzieć poziom i zakres dofinansowania poszczególnych zadań ze źródeł zewnętrznych, niniejszy wykaz zadań ma charakter wyłącznie indykatorywny. Zakłada się, że zadania te będą dodatkowo zatwierdzone przez Radę Gminy w trybie ustawy o finansach publicznych.

WYKAZ KLUCZOWYCH ZADAŃ GMINY DO REALIZACJI W LATACH 2008-2011

Lp	Nazwa Zadania	Szacunkowa wartość kosztorysowa (w zł)	Planowana wielkość nakładów w poszczególnych latach (w zł)			Źródła finansowania		Nakłady do poniesienia w 2011 roku	Podmiot realizujący	Źródło finansowania
			2008	2009	2010	budżet gminy	dotacje zewnętrzne			
CS 1: Aktywizacja lokalnej gospodarki i turystyki										
1.	Budowa zbiornika wodnego Biszczu-Zary II etap	17555250,00	58550,00	870750,00	14349300,00	2634519,00	14920731,00	2276650,00	Gmina Biszczu	RPO WL
2.	Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika	2490000,00	1490000,00	1000000,00	0,00	365000,00	2125000,00	0,00	Gmina Biszczu	RPO WL
3.	Budowa chodników, parking. i obiektów małej architektury w centrum wsi Biszczu	784500,00	52500,00	400000,00	332000,00	284500,00	500000,00	0,00	Gmina Biszczu	PROW
4.	Budowa systemu regionalnej informacji gospodarczej	100000,00	0,00	50000,00	50000,00	15000,00	85000,00	0,00	Gmina Biszczu	RPO WL
5.	Budowa centrum w Wólce Biskiej	600000,00	0,00	300000,00	300000,00	150000,00	450000,00	0,00	Gmina Biszczu	PROW
6.	Promocja terenów rekreacyjno-wypoczynkowych gminy Biszczu	200000,00	100000,00	100000,00	0,00	30000,00	170000,00	0,00	Gmina Biszczu	RPO WL

7.	Budowa traktów pieszych i ścieżek rowerowych w gminie Biszczka	1000000,00	0,00	200000,00	500000,00	150000,00	850000,00	300000,00	Gmina Biszczka	PROW
	RAZEM (1)	22729750,00	1701050,00	2920750,00	15531300,00	3629019,00	19100731,00	2576650,00		
CS 2: Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność gminy										
8	Budowa drogi Biszczka I dł.250 mb Nr 109382 L (łącznik)	604000,00	0,00	0,00	0,00	90000,00	514000,00	604000,00	Gmina Biszczka	RPO WL
9	Budowa drogi gminnej Nr 109409 L w Bukowinie II kol. wsch. Dł. 2 km(łącznik)	1500000,00	0,00	500000,00	1000000,00	225000,00	1275000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
10	Budowa chodnika przy drodze powiatowej nr 2936 L o dł. 2,2 km w Biszczku	1000000,00	200000,00	500000,00	300000,00	150000,00	850000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
11	Przebudowa i rozbudowa wodociągu gminnego	350000,00	350000,00	0,00	0,00	52500,00	297500,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
12	Budowa oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją wsi Gózd Lipiński z tego: pożyczka z WFOŚ i GW	4800000,00	0,00	2800000,00	2000000,00	720000,00	4080000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL

13	Budowa kanalizacji w Bukowinie z tego: pożyczka WFOŚ i GW	3300000,00	0,00	1800000,00	1500000,00	4950000,00	2805000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
14	Budowa drogi gmin. Nr 109383 L w Biszczycy o dł. 2,3 km(za rzeką do skarbowego mostu)	400000,00	0,00	0,00	400000,00	120000,00	280000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
15	Budowa drogi gminnej nr 109396 L w Bukowinie Idł. 2,2 km tzw.„warszawski”	1460390,00	60390,00	900000,00	500000,00	270390,00	1190000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
16	Przebudowa drogi do bazy po GS dł. 350 mb	100000,00	0,00	0,00	0,00	100000,00	0,00	100000,00	Gmina Biszczka	-----
17	Budowa chodnika przy drodze powiat. 2940 L 500 mb Biszczka I do cmentarza	300000,00	0,00	300000,00	0,00	45000,00	255000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
18	Budowa chodnika przy drodze 2938 L o dł. 300 mb do osiedla w Biszczycy I	300000,00	0,00	300000,00	0,00	45000,00	255000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
19	Budowa drogi powiatowej nr 2936 L Budziarze-Bidaczów o dł. 2200 od Wólki Biskiej	234984,00	4710,00	47400,00	182874,00	234984,00	0,00	0,00	Starostwo Powiatowe w Biłgoraju przy współpracy z Gminą Biszczka	-----

20	Rekultywacja gminnego składowiska odpadów	300000,00	0,00	300000,00	0,00	45000,00	255000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
21	Parking przy Zespole Szkół w Biszczu	100000,00	0,00	0,00	100000,00	15000,00	85000,00	0,00	Gmina Biszczka	PROW
22	Budowa oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją w Woli Kulońskiej z tego Poż. WFOŚ i GW	1500000,00	0,00	0,00	1500000,00	225000,00	1275000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
23	Budowa drogi gminnej nr 109389 L Biszczka II-Borki dł. 3 km	3000000,00	0,00	0,00	1500000,00	450000,00	2550000,00	1500000,00	Gmina Biszczka	RPO WL
24	Droga powiatowa do Budziarz 4 km Nr 2932 L	300000,00	0,00	0,00	150000,00	300000,00	0,00	150000,00	Starostwo Powiatowe w Biłgoraju przy współpracy z Gminą Biszczka	-----
25	Budowa oczyszczalni przyzagrodowych w Suszce	250000,00	0,00	0,00	0,00	37500,00	212500,00	250000,00	Gmina Biszczka	RPO WL
26	Oświetlenie uliczne gminy Biszczka	1000000,00	0,00	0,00	0,00	150000,00	850000,00	1000000,00	Gmina Biszczka	RPO WL
RAZEM (2)		20799374,00	615100,00	7447400,00	9132874,00	3770374,00	17029000,00	3604000,00		

CS 3 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

27	Modernizacja Szkoły Podstawowej w Goździe Lipińskim	500000,00	300000,00	200000,00	0,00	750000,00	4250000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
28	Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Biszczu II	899000,00	45000,00	154000,00	700000,00	399000,00	5000000,00	0,00	Gmina Biszczka	PROW
29	Remont budynku Urzędu Gminy	70000,00	70000,00	0,00	0,00	70000,00	0,00	0,00	Gmina Biszczka	---
30	Termomodernizacja Szkoły Podstawowej w Bukwinie	1185050,00	50050,00	700000,00	435000,00	220300,00	964750,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
31	Termomodernizacja i rozbudowa Samorządowego Zespołu Szkolnego w Biszczu	320600,00	68650,00	0,00	251950,00	106443,00	214157,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
32	Modernizacja budynku Ośrodka Zdrowia w Biszczu	500000,00	0,00	0,00	200000,00	75000,00	425000,00	300000,00	Gmina Biszczka	RPO WL
33	Budowa obiektów towarzyszących przy zespole boisk sportowych w Biszczu	1000000,00	0,00	0,00	1000000,00	150000,00	850000,00	0,00	Gmina Biszczka	RPO WL
		RAZEM (3)	533700,00	1054000,00	2586950,00	1095743,00	3378907,00	300000,00		
		RAZEM (1+2+3)	3413750,00	11422150,00	27251124,00	8495136,00	39508638,00	6480650,00		